

Z obiska v zagrebskem brogarskem inštitutu

Nenavadna „porodnišnica“ na desnem bregu Save

Delo, s katerim se ne ukvarja nihče v državi

Zagrebski velesejem na južnem bregu Save ima „čudnega“ soseda, za katerega vedo povečini tisti, ki ga potrebujejo. Vsem drugim je tuje, da se pod ravnimi in kupolastimi strehami nizkih poslopij „skrivajo“ veliki bazeni, kavitacijski tuneli, elektronski in „šok“ laboratoriji, računski centri ter drugi oddelki znanstvenih panog, brez sodelovanja katerih ne moremo govoriti o sodobnem ladjedelstvu. Da, tu v Zagrebu — precej globoko na celini — imamo brogarski inštitut, „porodnišnico“ vojnih in trgovskih ladij, ki je pred 22 leti začela od „ničle“. Delamo tisto, s čimer se ne ukvarja nihče v državi in kar je hkrati koristno za naše gospodarstvo in vso državo. To je naše temeljno geslo. — je rekel za „dober dan“ pomočnik direktorja dipl. inž. Augustin Aljinović.

V neprijaznem jutru, vlažne mše in temnem, sprisanem ob vohodu. Pri vratih, ki ni vpravljal uniform, čeprav je inštitut vojaški, mago opravim dan tako, da dobim začasno dovolilnico, zanjo pa zadržim osebno izkaznico. Nekaj trenutkov kasneje sem v poslopiju, kjer sta mir in praznina edina spremljajca na hodnikih. Pomočnik direktorja dipl. inž. Augustin Aljinović me ljubeznivo sprejme in že po nekaj besedah spoznam, da je zanesljiv in natančen vodnik po inštitutu sedanosti, seveda pa tudi po preteklosti.

Brogarski inštitut — kaj je sploh to, s čim se ukvarja? To bo mnogi, ki se niso slišali, da pripravljajo strokovnjaki pod tako znanstveno raziskovalno streho študije in projekte za nove površinske ladje, podmornice in razno ladijsko opremo. Seveda pa ladjedelci s tem še ne morejo biti zadovoljni, kajti dobro in sodobno ladjo lahko zgradijo šele potem, ko strokovnjaki v inštitutu natančno razčistejo in napovedajo vse njene lastnosti. Ne le, kakšna je njena manevrska sposobnost, vse njene lastnosti. Ne le, kakšna je njena manevrska sposobnost, hitrost v neugodnih pogojih plovice, temveč morajo najti tudi najbolj ekonomično rešitev za obliko ladje ter čimboljši odnos med njeno nosilnostjo, hitrostjo in porabo goriva. V svetu pa tudi doma danes namreč ni več v navadi graditi ladje s naša pameta, torej ne bi prej preizkusili njihove modele, „Tombola“ je že to, pravijo v inštitutu, če izpopolnimo ladijsko obliko tako, da se zmanjša odpor ladje samo za en odstotek, to predstavlja v času njene rabe milijonske prihranke pri gorivu.

Poskusi na „naročenih“ valovih

Bežnji (in navadni) obiskovalce brogarskega inštituta težko doume, kako zapletene naloge opravljajo strokovnjaki z merjenjem na modelih, izdelanih iz parafina ali plastične mase. Poskuse delajo na mirni vodi, ali pa — če je potrebno — na naročenih valovih v enem izmed velikih bazenov v inštitutu. Vse rezultate meritev nato preračunajo, da bi spoznali, kolikšna moč je potrebna za pogon ladje, ter da bi opravili analizo kakovostne, oblike ladijskega trupla, zato, da bi dobili podatke o moči, ki je potrebna za odgovarjajočo hitrost, opremlje modele za njihov pogon z vijakom, dinamometrom in elektromotorjem. K temu moramo pristeti še vrsto drugih opravil: proučevanje vijaka v kavitacijskem tunelu pri neenakem strujanju, ladijskega poriva idr.

Na kratko: v tem vojaškem znanstveno-raziskovalnem centru nastajajo novi tipi, klase in vrste vojnih ter trgovskih ladij. Tu temeljito proučujejo modele, opremo in naprave v bazenih, tunelih, laboratorijih in drugje. Teorične in praktične raziskave, meritve in študije inštituta so potrebne zato, da bi mogli razvijati in pospeševati najugodnejše lastnosti plovil na morju in rekah; to je torej prvi del posla, ki ga nato prevzame in dokonča ladjedelnica.

Kratek „izlet“ v preteklost

Brogarski inštitut se je rodil 18. junija 1948. in sicer zaradi — kakor piše v posebni uredbi vlade FNRJ — da bi prispeval k izgradnji ladijske trgovske in vojne mornarice. Po tej uredbi je bil inštitut dolžan proučevati vse tehnične in znanstvene probleme v zvezi s projektiranjem in izgradnjo ladij, ladijskih pogonskih in pomožnih strojev ter opreme, raziskovati nove materiale in ladjedelništvu ter spremljati razvoj in napredek ladjedelništva doma in na tujem. V zagrebskem inštitutu so začeli v sodelovanju z reškimi „Brodoprojektoma“ izdelovati projekte za patrolne in torpedne čolne, minolovce, podmornice idr. ter dokumentacijo za rekonstrukcijo ruskega „Splita“, podmornice „Sava“, šolske ladje „Galeb“ ter polagaica min „Grongov“.

Vsak osmi ima fakulteto

V šiljvitijem 22 let starega inštituta, ki ga je predsednik Tito pred dvema letoma odkločil z redom za vojaške zasluge z veliko zvezdo, ne srečamo le številnih organizacijskih sprememb, temveč se soočamo tudi z bogato vrsto znanstvenih dosežkov, ki jim zanesljivo „sbrujejo“ predvsem odlični kadri. Med izjemni in tehnični jih je mnogo, ki so se izkazali v inštitutu samem, kajti nekaj takih strokovnjakov v naši državi sploh nismo imeli. To so hidrodinamični, projektni in podmornice, minolovci, aktivisti pa številni drugi. Inštitutovi strokovnjaki sodelujejo pri delu raznih fakultet, posebno na fakulteti

izvodnja — poudarjajo v inštitutu. Tu so npr. samo lani raziskali za naše ladjedelnice 27 modelov raznih tipov ladij (s 30. modifikacijami) ter 23 projektov vijakov novih ladij, medtem ko bodo letos predvidoma proučili blizu 80 modelov. Inštitut je sklenil z „Jadrabrodrom“ pogodbo za obsežno listo raziskav, ki jih bo opravil letos in v prihodnjem letu; cena prvega dela ter raziskav je milijon 380 tisoč dinarjev.

Rešitve, ki so nam v ponos

Znano je, da se vse naše ladjedelnice pripravljajo na gradnjo ladij velikank, pri tem pa je seveda precej problemov pri ladijskem porivu. V zvezi s tem je inštitut že pred časom opravil raziskave za „3. maja“, lani pa za „Split“. Podobne pogodbe je sklenil za preizkuse ladij od 220 do 280 tisoč ton nosilnosti za puljski „Uljanik“. Vse te raziskave so nova dejavnost inštituta — področja ladijske hidrodinamike, 70 odstotkov dejavnosti tega oddelka je rezervirano za potrebe domače ladjedelniške industrije, kornaj 30 odstotkov pa za vojno mornarico.

Spiltska ladjedelnica je zaupala inštitutu projektiranje sistema pasivnih tankov za stabilizacijo nihanja, in sicer za kontejnersko ladjo, ki jo gradi za nekoga tujega naročnika. To je bil prvi poskus takšnega projekta v Jugoslaviji, vendar so strokovnjaki opravili nalogo relativno lahko, ker so uporabili izkušnje iz podobnih nalog za vojno mornarico. Problem so uspešno rešili s sistemom pasivnih tankov.

Brogarski inštitut je lani napravil nov generator valov za proučevanje modelov na valovih v svojih dveh bazenih). To bo, kakor pričakujejo, precej razširilo njegovo dejavnost, kajti poslej lahko proučujejo tudi padeč hitrosti, kadar plove ladja po razburkanem morju. Za take raziskave se vse bolj pogosto zanimajo v jugoslovanskih pa tudi v tujih ladjedelnicah.

Od velikanke do katamarana

V inštitutskih bazenih so lani proučili model ladje z 320 tisoč tonami nosilnosti, torej velikanke, kakršne pri nas doslej še nismo gradili, pa tudi v svetu jih je relativno malo. Strokovnjaki so morali napraviti 12 različic njene oblike, preden so dobili končno, ki je ustrezala vsem pogojem, kakršne je postavil naročnik iz tujine. Prizadevnost je bila popolnoma, kajti strokovnjaki so povečali hitrost za 1,2 vozla, kar je za takšno velikanko neprecenljiva prednost. Dva ugodna evropska inštituta, ki sta testirala to rešitev, sta potrdila srčno na belom, da je inštitut skupaj z „Uljanikom“ zelo dobro opravil nalogo. Oddelke ladijske hidrodinamike proučuje poleg tega za „Jadrabrodrom“ še serijo ladij polnih oblik (33 modelov).

Za povečanje akumulativne in reproduktivne sposobnosti gospodarstva ter za njegovo razbremenitev, ki naj pomaga zboljšati njegovo konkurenčnost, je v stabilizacijskem programu predvidena vrsta odločilnih ukrepov. Gre za znanih 6 odst. družbenega proizvoda, ki jih je treba prepustiti gospodarstvu, da mu bo več ostalo za akumulacijo. Teh 6 odst. bi predstavljali okrog šest milijard din, realno seveda toliko manj, kolikor se bo izkazalo, da bo treba namesto odpravljenih prispevkov in obremenitev iskati deino nadomestilo po drugi poti.

Prvi ukrepi za razbremenitev

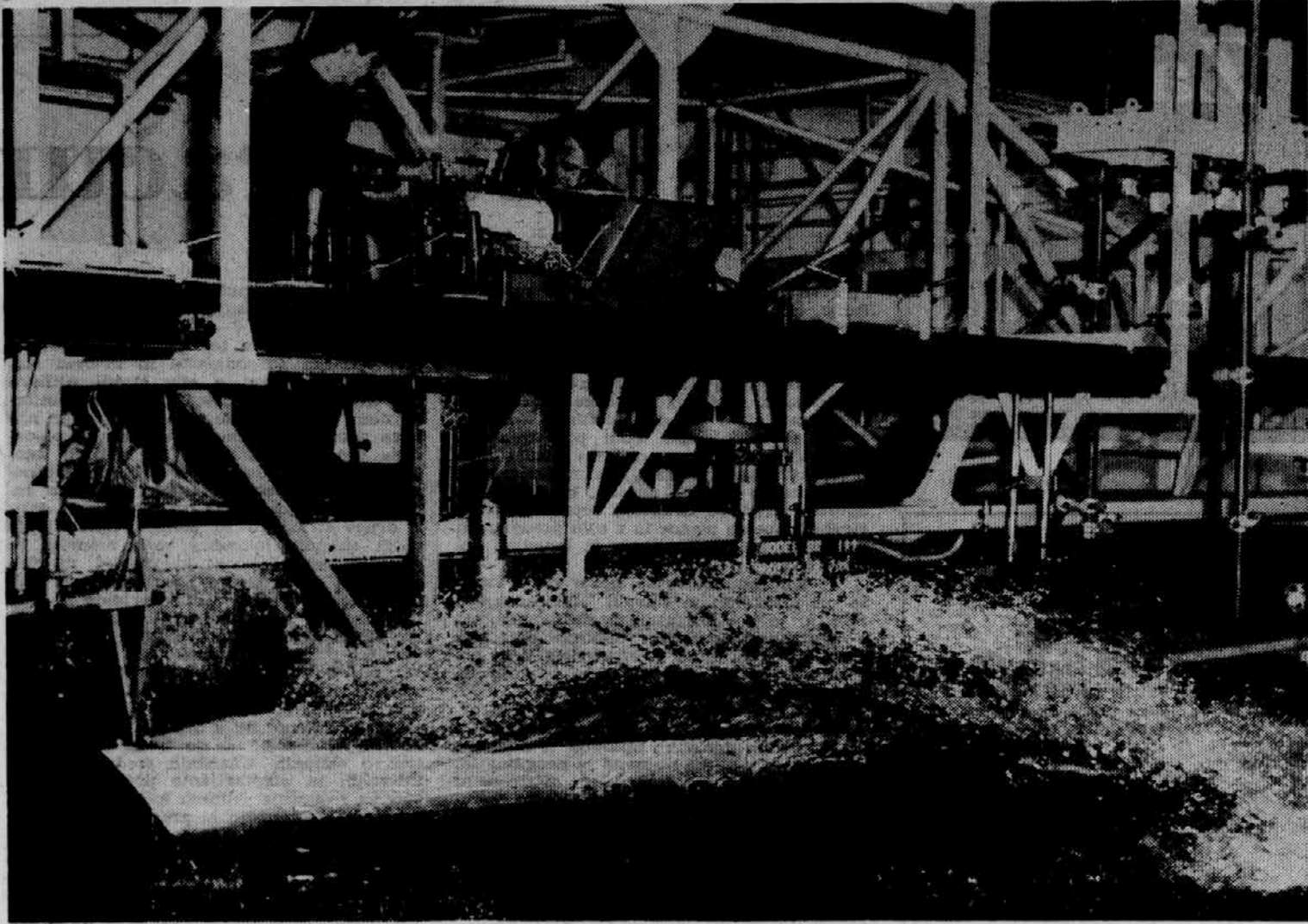
Prvi ukrep iz skupine predlogov za razbremenitev gospodarstva je predlog zvezni skupščini, da v nujnem postopku sprejme zakon, s katerim naj se zniža zvezni prispevek iz osebne dohodka občanov od 2,7 na 2 odst., kar bo zmanjšalo obveznosti gospodarstva za okrog 600 milijonov din na leto začeti s letošnjim 1. decembrom. Kot drugi ukrep naj bi odpravili obresti na poslovni sklad, ki predstavljajo glavni instrument centralizacije in prerazdelitve akumulacije. Sprva je bilo predvideno, da se obresti na poslovni sklad odpravijo s 1. januarjem 1971, hkrati pa določijo novi viri sredstev za financiranje sklada za nerazvite. Zdjaj pa kaže, da bodo te obresti na poslovni sklad pobirali še v prvem četrtletju 1971, ker bo zvezni skupščini predložil zakon o začasnem kreditiranju sklada federacije za kreditiranje razvoja gospodarsko manj razvitih republik in krajev v prvem četrtletju 1971 v višini 528 milijonov din. Medtem pa morajo sprejeti nov zakon o stalnih sredstvih tega sklada.

Nizka reproduktivna sposobnost

Kakšna pa je v našem gospodarstvu akumulativna in reproduktivna sposobnost? V posameznih dejavnostih in panogah je zelo različna. V jugoslovanski industriji je stopnja akumulacije (kamor se šteje poleg izločanja v lastne sklade tudi akumulacija, ki se slika drugam), v obliki obresti, skupnih rezerv in podobno) znašala let 1968 komaj 8,1 odst. od povprečno anglaških osnovnih in obratnih sredstev. Najnižja je bila v črni metalurgiji 3,5 odst., v premovalniški 3,7 odst., v prometu 4,2 odst., najvišja pa v gradbeništvu 17,3 odst., v obrti 15,9 odst., v gumarski industriji 15,3 odst., v grafični industriji 14,4 odst., v industriji gradbenega materiala 13,4 odst. itd.).

Stabilizacijski program

Stopnja reproduktivne sposobnosti, ki se računa kot odstotni delež amortizacije in skladov v skupnem dohodku, pa je znašala leta 1968 v industriji komaj 10,3 odst.; najnižja je bila v lesni industriji, živilski, tobakni in usnjarsko obutveni industriji, najvišja pa v elektro gospodarstvu, industriji

HIDRODINAMICNE RAZISKAVE MODELA

Za razne potrebe gospodarstva je inštitut izdelal študije, ekspertize in idejne projekte za več interesov v državi. Tako je npr. napravil idejno rešitev in izbral najboljše ladjo za selžnične raziskave na Jadranu, končal preizkus modela ladje — hotela za djerdapski bazen ter napravil idejno rešitev in tehnično-ekonomsko analizo za izletniško ladjo, namenjeno množičnemu turizmu. To je naročil dubrovniški „Atlas“. Gre za katamaran, ladjo z dvema trupoma, kakršne pri nas še nimamo; njena gradnja stane od 15 do 20 milijonov dinarjev. To bo najbolj moderno opremljena turistična ladja na Jadranu; sprejme lahko 600 potnikov in 8 avtomobilov hkrati.

Skoraj nemogoče je našeti vse, s čimer se je inštitut doslej ukvarjal. Tako je npr. edini v državi zmožil izdelati idejno rešitev in instrumentarij za merjenje pulzacije pritiska v djerdapski hidrocentrali, napravil je prvo študijo o uporabi nosilne in plastične mas v ladjedelstvu itd. Mimogrede naj predstavi podatek, da je inštitut samo lani odmeril za znanstveno-raziskovalno dejavnost iz svojih majhnih sredstev tri milijone dinarjev.

Podmornica, kakršno ima le malokdo

Res je, da predstavlja inštitut pomembno oporo pri nadaljnjem razvoju naše vojne mornarice, vendar pa hkrati vseeno odmerja velik del svoje dejavnosti na voljo domačim in tujim ladjedelnicam ter drugim gospodarskim organizacijam. Posebej se je izkazal pri gradnji podmornic, ki imajo takšne taktične in tehnične lastnosti, da jih lahko uvrstimo v sam vrh poveljnih svetov.

standardov in dosežkov na tem področju. Posebno priznanje velja novi podmornici „Heroj“, ki jo je oblikoval 72 inženirjev in 45 tehnikov brogarskega inštituta. S tem ustvarjalnim delom smo se uvrstili med deset visokorazvitih držav, ki grade take podmornice.

Prve mornariške voje objekte smo povečini gradili iz uvoznega materiala, zdaj pa uporabljamo domačega tudi za najbolj zapletene operacije, še več: inštitut je s svojimi raziskavami vplival na razvoj proizvodov v naši industriji.

Učinkovito „orožje“, ki je drugim tuje

Brogarski inštitut je sicer vojaška ustanova, vendar pa to ljudi ni oviralo, da ne bi razvil svojevrednega sistema samoupravljanja, ki je tak, da bi mogel biti vzor tudi mnogim nevojaškim gospodarskim organizacijam. Strokovnjaki, ki so tu zaposleni, ustvarjajo lasten dohodek. V skladu s tem je tudi nagradjevanje po delovnih rezultatih. Na videz je morda presenečljivo, da ima vsakdo izmed zaposlenih (izjema so štirje pripravniki) drugačne osebne dohodke. Pročunski sistem financiranja je ostal samo še spomin...

Svet inštituta, ki dela po načelih delavskega sveta, ima v glavnem iste pristojnosti kot njegova „sila“ v gospodarstvu. Seveda ima določene omejitve, ki pa izvirajo že iz samega statusa ustanove. Tako ima državni sekretariat za narodno obrambo pravico zavrniti sklope samoupravnih organov, ki so v nasprotju s politiko narodne obrambe, daje soglasje k delovnemu načrtu inštituta, k sistemizaciji delovnih mest,

postavlja direktorja ter ima še nekatere druge pristojnosti. No, zanimivo je, da ostaja kljub temu še zelo veliko „manevrskega prostora“ za samoupravljanje, ki je v resnici zelo dobro izrabljen. Take omejitve so normalne, pravijo v inštitutu, kajti po drugi strani ima državni sekretariat tudi nemajhne obveznosti — od tega, da mora posrbeti za udeležbo v kapitalnih investicijah do tega, da mora zagotoviti minimalne osebne dohodke in še marsikaj drugega.

V inštitutu so izumili „orožje“, ki je učinkovito „zdravilo“ zoper tiste, ki se radi sprehajajo iz sobe v sobo, izostajajo z dela ali pa na dolgo in široko „debatirajo“ na sestankih. Ponavadi so vse seje zunaj delovnega časa, vendar je — razumljivo — včasih treba tudi odstopiti od tega pravila, vendar pa si v takih primerih pomagajo v inštitutu s svojevrednim „mehanizmom“. Direktor in drugi vodje imajo namreč določeno število ur, ki je namenjeno za upravljanje inštituta. Direktor ima na primer 3000 ur na leto. Vsaki, ko sliče sestanki med delovnim časom, plača ljudem, ki jih je spoznal iz proizvodnje, oziroma z delovnega mesta na sestanki, izgubljeni zaslužek s svojega sklada. Tisti, ki je porabil manj ur, je torej dobro delal in nekaj prihranil — in obratno. Ni čudno, če se v takem sistemu pogosto slišijo opozorila, naslovljena na maratonske razpravljavce: „Skrajšaj, tovariš! Porabi mi boš vse ure...“ Podoben sistem uporablja v inštitutu tudi za strokovno izpopolnjevanje delavcev, poleg tega pa ima direktor še 1800 ur na leto za pridobivanje dopolnilnih znanj uslužbenec ustanove.

Takšna je torej, čeprav morebiti nepopolna, podoba inštituta — nenavadne „porodnišnice“ na desnem bregu Save. MARJAN KUNEJ

Manjša bremena gospodarstva

Temeljni smisel: krepitev akumulacijske in konkurenčne sposobnosti

Stabilizacijski program

revizijo zakonskih obveznosti, na breme izvenproračunske bilance federacije, ki bo v prihodnje imela le še sklad za nerazvite. V neposredni zvezi z razbremenitvijo gospodarstva so predvidene omejitve v proračunski potrošnji, nadalje imobilizacija proračunskih presežkov, letošnjih in v prihodnjem letu. Pravijo, da gre to pot za realno razbremenitev gospodarstva in ne zgolj za politično deklaracijo, kakršnih so našli še sedem. Zato govorijo v zvezni skupščini o „azgodovinskih šestih odstotkih“.

Nizka reproduktivna sposobnost

Zmanjšanje obveznosti gospodarstva ima edini namen, zagotoviti gospodarstvu večjo akumulativnost in s tem tudi večjo reproduktivno sposobnost. V tem smislu predlagane spremembe v razdelitvi narodnega dohodka naj bi dale gospodarstvu tudi novo pobudo, da se učinkoviteje bojuje za večjo akumulacijo, za modernizacijo, za znižanje stroškov in s tem tudi za večjo konkurenčno sposobnost.

nafta, barvisti metalurgiji ter v industriji gradbenega materiala. V trgovini in gostinstvu je bila reproduktivna sposobnost leta 1968 le 2,66 odst. Z razbremenitvijo gospodarstva se bodo verjetno velike razlike v stopnjah akumulacije in reproduktivne sposobnosti omilile.

Po zaključnih računih gospodarstva se je skupna akumulacija vse od reforme do lanskega leta zmanjševala tudi nominalno, še bolj pa realno. Zadnja leta je prišlo do velikih strukturnih sprememb v uporabi akumulacije. V prvih treh letih po reformi se je ob zmanjševanju akumulacije (neto investicij) občutno skrajšal delež uporabe akumulacije za osnovna, znatno pa povečal delež investicij v obratna sredstva. Ob restriktivni kreditni politiki Narodne banke je po podatkih zagrebskega profesorja dr. Sirokovića šlo leta 1967 kar 65 odst. celotne akumulacije za vlaganja v obratna sredstva in le 35 odst. za vlaganja v osnovna sredstva. S popuščanjem restriktivne kreditne politike pa smo zadnja leta prešli v drugo skrajnost. Povečevali smo vlaganja v osnovna sredstva in povsem zanemarili vlaganja v obratna sredstva, kar je imelo za posledico hitro naraščanje medsebojnih terjatev in dolgov in čedalje večjo nelikvidnost v gospodarstvu. Poskus Narodne banke, da bi nelikvidnost omilila s kreditno emisijo, pa je imel usodne inflacijske posledice.

V okviru stabilizacijskih ukrepov bo povečana akumulativnost gospodarstva. Najprej ne le za modernizacijo in večjo konkurenčno sposobnost, ampak vzamati meri tudi za večja vlaganja v obratna sredstva, da bomo vsaj omilili sedanjoro morečo nelikvidnost v gospodarstvu. Nelikvidnost pa se ne da drugače reševati kakor z novimi vlaganji v obratna sredstva. Ker tičij največji del obratnih sredstev v zalozah surovin in blaga ter v nedokončani proizvodnji, je rešitev z zmanjšanjem zaloz zelo problematična, vse drugo pa so le paliativne rešitve. Večjo akumulativno sposobnost nujno terja tudi rastoča zadolženost gospodarstva doma in v tujini. Za ilustracijo naj navedemo, da je imela lani jugoslovanska industrija za odplačilo najetih posojil na razpolago 12,6 milijarde din iz sredstev za skla-

Nujno usmerjanje delitve dohodka

Naloga, ki smo si jo postavili, da razbremenimo gospodarstvo in povečamo njegovo akumulativno in reproduktivno sposobnost, bo zahtevala velike napore in živite celotne družbene skupnosti. Za uspeh teh prizadevanj pa je nujno, da bodo sredstva, ki bodo ostala podjetjem zaradi manjše obremenitve, v celoti uporabljena za povečanje akumulacije in za uspešnejše samofinanciranje, ne pa za povečanje osebnih dohodkov. Tako je razumeti tudi kritiko nekaterih ekonomistov, da bi moralo začasno zamrzovanje cen obsežati tudi osebne dohodke.

Takšni posegi pa v stabilizacijskem programu niso predvideni. Vendar je tudi po tem programu eden izmed bistvenih pogojev za usrešnitve stabilizacijske politike samoupravno dogovarjanje o družbeni politiki dohodka in njegove delitve, da bi dosegli optimalne odnose med akumulacijo in potrošnjo ob povezoivanju dohodka in osebnih dohodkov z dejanskimi rezultati dela in poslovanja. Program določa, da bodo izdelani družbeni kriteriji za samoupravno dogovarjanje in družbeno usmerjanje politike delitve dohodka v delovnih organizacijah, pri čemer je upoštevati predloge, da se v republiki in v usmerjanje poveže z mehanizmom davčne politike v smislu dodatnih prispevkov v primerih kršitev samoupravnega dogovora. Pravkar končano sarajevsko posvetovanje jugoslovanskih ekonomistov pa je poudarilo neogibno potrebo ekonomske kontrole osebnih dohodkov v takih imenovanih privilegiranih grupacijah podjetij, pri katerih znaten del dohodka ni rezultat dela tam zaposlenih. Slišati je bilo tudi zahtevo, da bi v teh privilegiranih panogah in grupacijah začasno onemogočili nadaljnje zviševanje osebnih dohodkov. FRANCE SEUNIG

Zgodovinska priložnost

Kaj naj pomeni decentralizacija ekonomskih in drugih funkcij federacije

Ni zgolj naključje, da v času, ko pravljalno srebrni jubilej naše socialistične federativne republike Jugoslavije, intenzivno razmišljamo o njenem nadaljnjem notranjem utrjevanju in krepitvi samoupravljanja. Predlogi, ki se oblikujejo za dograditev političnega kot tudi ekonomskega sistema, odsevajo rezultate dosedanje uspešne preloženosti poti ter sposobnost in vitalnost naše družbe, da napravi odločne korake naprej pri oblikovanju socialističnih družbenih odnosov in samoupravnega federalizma.

Sedanje razprave in predlogi o decentralizaciji ekonomskih ter drugih funkcij federacije predstavljajo v bistvu dosledno uresničitev temeljnih načel ustave SFRJ kot tudi sklepov IX. kongresa ZKJ. V osnovi pomenijo predlagane spremembe nadaljnji razvoj našega samoupravnega sistema, in to na podlagi vse večje enakopravnosti narodov in narodnosti ter enake odgovornosti republik za skupni razvoj. Zato so naleteli sklepi prve konferenice ZKJ v zvezi s tem v Sloveniji na odobravanje in široko podporo.

Na tej podlagi bo lažje premagovati nesporazume, ki nujno nastajajo v vsaki nacionalni skupnosti. Okrepilo se bo medsebojno zaupanje, povečal pa se bo tudi vpliv združenega dela — proizvajalcev in občanov na urejanje skupnih zadev. Zato ocenjujemo dosedanje razprave in razmišljanja v Sloveniji sedanjih trenutkov kot zgodovinsko priložnost na nadaljnji — hitrejši razvoj samoupravljanja v okviru jugoslovanske skupnosti narodov. Omenjeno priložnost pa bo možno uresničiti le ob polni zavzetosti in uskladeni akciji vseh naprednih sil naše družbe. V okviru odprtih vprašanj izstopajo zlasti problemi ekonomskih odnosov, to je nove opredelilne funkcije federacije na tem področju ter nadaljnje graditve ekonomske in političnega sistema.

Federacija naj bi na ekonomskem področju zagotavljala predvsem delovanje enotnega trga na celotnem območju Jugoslavije. Pomembno vlogo naj bi imela tudi pri nadaljnjem oblikovanju ekonomskega sistema v smislu razvijanja enotnosti osnov za razvoj socialističnih samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov. Gospodarski sistem pa mora biti enoten le v razsežnostih, ki jih terjajo delovanje enotnega trga. To pa zahteva v novih pogojih oblikovanje ustreznega ekonomskega sistema, o čemer smo doslej v Jugoslaviji premalo razmišljali. Gre za obsežno delo, za katerega izvedbo je na voljo zelo kratek rok. Dejstvo je, da zamisljenih globljih sprememb v gospodarstvu in v ekonomskih odnosih ne moremo izvesti na podlagi starega sistema, zato je nujno pospešiti delo tudi na tem področju. V uresničitev omenjenih nalog je nujno vključiti čim širši krog strokovnjakov, saj bomo le tako kos zahtevnim vprašanjem našega nadaljnjega razvoja.

Prekinitev dosedanje prakse velikega prelivanja družbenih sredstev preko federacije bo ustvarila širši prostor za samopravni razvoj gospodarstva na lastnih temeljih, kar pomeni nadaljnjo krepitve njegove materialne in samoupravne osnove, zlasti v izločanju tistih funkcij družbe, ki jih lahko gospodarstvo neposredno opravlja. Pri tem je se posebno pomembno izločanje države kot posrednika in garanta med gospodarstvom in tujimi partnerji, kar v bistvu oži možnosti za hitrejšo poslovno sodelovanje na zunanjem področju in oddaljuje prejem rizika od tistih, ki s sredstvi dejansko gospodarijo.

To bo tudi omogočilo nadaljnje utrjevanje neposrednejših vezi, ki bodo zrasle in nastale organsko na osnovi medsebojnih interesov tako v gospodarstvu, z zunanjim svetom kot tudi med družbeno-političnimi skupnostmi.

Z večjo suverenostjo republik naj bi se ob razbremenitvi federacije oblikovala poseben nova osnova za reševanje mnogih vprašanj skupnega interesa, od konkretne izgradnje objektov do najbolj kompleksnih in sodobnih sistemskih rešitev (davčni, devizni sistem itd.). Kar je bila doslej ovira za čistejšo sistemske rešitve, lahko postane v novih pogojih z medrepublikim sodelovanjem velika prednost. Zato Slovenija odločno podpira stališče, da se v federaciji ne morejo več ustanavljati novi skladi s prisilo države. Če je to potrebno, naj se skladi v bodoče oblikujejo na osnovi neposrednih interesov gospodarstva, ki naj z njimi tudi upravlja. Kot skupna obveznost vseh delovnih ljudi Jugoslavije naj bi ostal pri federaciji tudi v bodoče še sklad za kreditiranje hitrejšega gospodarskega razvoja manj razvitih republik in Kosova, pri čemer mora pomeniti obliko solidarnosti med jugoslovanskimi narodi. Sredstva sklada pa naj se zbirajo z obveznimi posojili gospodarskih organizacij in uporabljajo po načelu gospodarnosti. S sredstvi, ki se dajejo za namene gospodarskega razvoja kot tudi za pokrivanje širših družbenih potreb na manj razvitih območjih, moramo voditi enotno politiko.

Sklad za kreditiranje tuzovja ladij in opreme naj bi se preoblikoval v sklad za interesirana gospodarstva, ki bo prav govorilo našo skupni jezik in zadovoljivo dolgoročno uredilo to vprašanje. Potrebno je ukiniti tudi tako imenovano izvenproračunsko bilanco federacije, saj so bili prav na tem področju v preteklosti najbolj nejasni odnosi, kar je nujno povzročilo nezadovoljstvo, saj so čisto prihajale v javnost zelo različne številke brez opredeljene odgovornosti za tako stanje. Vsa finančna sredstva federacije morajo biti brez izjeme združena v enem samem bilančnem dokumentu.

V skladu s tem je potrebno dokončno razčistiti tudi odprta vprašanja likvidacije državnega kapitala, kot tudi na novo opredeliti oblike fiskalnega in drugega zajemanja sredstev na ravni federacije. Zagotoviti je potrebno enakopravne pogoje za pridobivanje dohodka, s čemer je mogoče odločno vplivati na položaj proizvajalcev v družbeni delitvi na enotnem tržišču. Zato je še zlasti pomembno, da natančno opre-

delimo ekonomske funkcije federacije in vse instrumente, ki naj jih ta uporablja pri poseganju v družbeno-reprodukcijo. Odnosi, ki se bodo oblikovali na novih osnovah, bodo na eni strani nujno silili k večjemu odpiranju naše družbe in posameznih republik nasproti drugim, na drugi strani pa zahtevali tesnejše medsebojno sodelovanje. Tako sodelovanje naj bi potekalo zlasti na osnovi družbenih in samoupravnih dogovorov ter obojestranskih interesov tako med družbeno-političnimi skupnostmi kot tudi znotraj gospodarstva samega. Sodelovanje bo sodelovalo predvsem na jasnih načelih delitve po delu in samoupravnem razpolaganju z rezultati dela. Zato je potrebno tudi čimprej odpraviti vse državno-administrativne in materialne hipoteke, ki še močno zavirajo tak razvoj.

Slovenija si je že doslej prizadevala reševati vrsto konkretnih vprašanj na omejeni način. Zato je na različnih področjih spodbujala in podpirala medrepubliksko sodelovanje in integracijske procese v gospodarstvu. Konkreten tak primer je skupna gradnja jedrske elektrarne, ki jo bosta gradili SR Slovenija in SR Hrvatska na osnovi neposrednih interesov gospodarstva, kar dokazuje v praksi, da je možno graditi tudi večje objekte in zbrati znatna sredstva brez ustreznih zveznih zakonskih predpisov in v zvezi s tem potrebnega prelivanja sredstev preko federacije. Podobni primeri naj bi postali vse bolj praksa konkretnega reševanja življenjskih vprašanj posameznega naroda in vse bolj enotnega nastopanja republik pri reševanju skupnih problemov.

Vprašanja fiskalnega in drugega zajemanja sredstev za federacijo je potrebno reševati na osnovi, da se republike medsebojno dogovorijo, kaj bodo v skupnem interesu prenesle na federacijo in kako bodo te skupne naloge financirale. V federaciji naj bi ostali predvsem tisti prispevki oziroma davki, ki jih ni mogoče teritorialno opredeliti (carine, konzularne takse itd.), medtem ko naj bi se vse ostale dajatve zbirale v republikah, s tem, da bi te dajale za skupne potrebe federacije na osnovi dogovorjenih meril, v obliki določenih zneskov-kotizacije, potrebna sredstva za pokrivanje potreb zveznega proračuna. Tako naj bi na primer tudi prometni davek postal dohodek republike s tem, da bi se kot instrument enotnega trga določal v federaciji. Republike naj bi same uredile nove dav-

čine ali povečale obstoječe v takem obsegu, da bodo lahko pokrile novo sprejete obveznosti. Ko bodo republike prevzemale obveznosti od federacije, naj bi te same ustrezno prilagodile obveznosti svojim razmeram in politiki. Ni nujno torej, da prevzame republika od federacije obveznosti v enakem obsegu in vsebini. Hkrati s prenosom obveznosti naj bi prenehali tudi zvezni predpisi, ki ta vprašanja podrobneje urejajo. Republika bo z svojimi predpisi originalno uveljavila za svoje območje. Republike morajo torej v dogovoru s občinskimi, delovnimi organizacijami in občani uveljaviti in ponovno opredeliti politiko raznih socialnih dajatev in beneficij, premij in regresov na eni strani in dobiti soglasje za nove ali povečane obstoječe oblike prispevkov in drugih davčnin. Pri tem bodo morale republike upoštevati nujnost razbremenitve gospodarstva zlasti glede stroškovnih davkov.

Prenos ekonomskih funkcij federacije na republike naj bi se izvršil naskrat in ne z delnimi ukrepi, kar samo odloga dokončno rešitev in zamegljuje situacijo. Federacija bo morala tudi v bodoče urejati vrsto zadev, ki so skupnega značaja. Tako naj bi na ekonomskem področju urejala zlasti naloge s področja svobodnega gibanja blaga, storitev, sredstev družbene produkcije in zaposlovanja; programiranja družbeno-ekonomskega razvoja in razvojne politike; urejanja monetarno-kreditnega sistema, vključno s politiko emisije s tem, da določa enotno valuto; urejanja zunanje-trgovinskega, deviznega in carinskega režima; določitev temeljnih elementov fiskalne politike, določene intervencije na področju trga in enotne politike cen ter še nekatera druga vprašanja.

Urejanje gospodarskih odnosov v nakazani smeri pomeni konkreten prispevek v graditvi nove kvalitete v gospodarjenju nasploh, zato dobiva prav novo opredelitev ekonomskih funkcij federacije primeren značaj v naših naporih za dolgoročno stabilizacijo gospodarstva in družbe. Bila bi zgrešena poteza, če bi skušali reševati sedanjo nestabilno situacijo s starimi — administrativno-centralističnimi sredstvi. Odgovornost za stabilizacijski proces čimprej neposredna skrb vseh samopravnih subjektov, delavskega razreda in občanov, če hočemo uspeti.

IVAN LAFARNE

IVO ČERLE: VARILJEU

Razvoj pred alternativo

Železarji na razpotju

Kaže, da bodo združeni slovenske železarne lahko uresničile svoje investicijske načrte z roko v roki z industrijskimi in trgovskimi podjetji

Železarji obrnili hrbet kovinsko-predelovalni industriji, ki je v Sloveniji še posebno močno razvita.

Pritrdilni odgovori na pismo

Kako bi se torej odločili na razpotju? »Napravili smo takov, je pripovedoval Gregor Klančnik, generalni direktor Združenih slovenskih železarn, »da smo vrgli na mizo odkrite karte. Vsem našim velikim potrošnikom smo poslali pisma in jim z njimi povedali, kako je z našo finančno močjo. Za investicije, ki bi nas v večji meri usmerile v kovinsko-predelovalno industrijo, bi imeli mi sami železarji dovolj denarja. Za precej večja investicijska bremena, ki jih terjajo povečevanje proizvodnje metalurških izdelkov, pa smo sami prešibki. Zaprtili smo jih, da bi v skupnem interesu in v obojestransko korist sodelovali pri uresničevanju naših investicijskih načrtov.«

— In kakšen je bil odziv na pisma? Moja obzirno odgovorili, da tudi njim manjka denarja?

»Ne, pokazali so razumevanje in na vprašanje, če so voljni sodelovati, so mnogi že odgovorili pritrdilno. Pomembno je, da se lahko računamo na sodelovanje TAM, Gošenja, STT, celjske Zlince, Verige iz Lesc, podjetja Plamen iz Kroke, Kovinske iz Krškega in še nekaterih pa tudi na sodelovanje večjih trgovskih hiš, med katerimi so Metalika, hranski Merkur, celjska Kovinoteka in Jeklotehna iz Maribora. Drugi se bodo morda še oglašili in potem se bomo z vsakim posebej pogodbeno sporazumeli glede tega, koliko bi vsak prispeval in kakšne pravice si bo s tem pridobil.«

Potrebovali bodo več kot 800 milijonov

Pa poglejmo, kaj šele doseči železarji v prihodnjih petih letih in koliko denarja bi za to potrebovali. Računajo, da bi čez pet let — torej v 1975 letu bila proizvodnja surovega jekla za 27,5 odstotka večja od letošnje in bi torej znašala 800.000 ton. Zanimivo, da se bo v naslednjih letih proizvodnja izdelkov najnižje stopnje obdelave celo zmanjšala, in sicer od 419.200 ton na 411.200 ton. V to skupino izdelkov uvrščajo

surovo železo, pa še toplo valjane izdelke, jeklene odkovke, jeklo, litine in sivolitine. Proizvodnja izdelkov tako imenovane druge stopnje predelave pa se bo povečala od skupno 104.000 ton na 271.000 ton. V to skupino uvrščajo vlečeno žico, vlečeno, luščeno in brušeno jeklo in tudi hladno valjano pločevino ter trakove. Prav pri teh zadnjih dveh izdelkih računajo na velik skok. Proizvodnja teh izdelkov bo namreč v tem letu dosegla le okoli 25.000 ton, leta pa bo znašala po sedanjih obetih 179.000 ton.

Skoraj ravno tolikšno povečanje, kot pri izdelkih druge stopnje predelave pa bodo, kot računajo, dosegli tudi pri izdelkih najvišje stopnje predelave. Pri njih bodo napravili skok od 58.000 ton na 116.000 ton. — Take bodo proizvodnja hladno oblikovanih profilov povečali kar od 8.000 na 50.000 ton, količina žičnih izdelkov se bo od 12.000 povečala na 15.000 ton, proizvodnja elektrod od 14.500 na 20.000 ton, proizvodnja vzmeti od 7.500 na 11.000 ton, proizvodnja obdelanih valjev pa bo porasla od 3.300 na 8.000 ton.

V vseh treh železarnah bo torej prišlo do korenitih sprememb in tako bodo izdelki prve stopnje obdelave udeleženi v proizvodnem programu le še s 61,5 odstotka, medtem ko njihov sedanjí delež dosega še 73 odstotkov. Napravili bodo torej premik h kakovostnejšim izdelkom.

Če bodo hoteli uresničiti načrte o tolikšnem povečanju proizvodnje in načrte o proizvodnji novih izdelkov, med katere uvrščajo predvsem hladno oblikovane profile, pa bodo morali v prihodnjih petih letih investirati skupno 764 milijonov dinarjev. Če k temu prištejemo še skupne investicije, ki bi jih za proizvodnjo koksa, metaliziranih pelet, surovega železa in železovega nikla izpeljali skupno s železarno Sisk, pa se obseg investicijskih sredstev poveča še za 70 milijonov dinarjev.

Posebna pomembna bo med novimi objekti nova valjarna na Jesenicah za hladno valjanje trakov in pločevine. Zanj bodo potrebovali 442 milijonov novih dinarjev investicijskega denarja. Računajo, da bodo 54 odstotkov sredstev oslovoma 240 milijonov dinarjev dobili pri EXIM banki, 30 odstotkov oslovoma 130 milijonov posojil bodo najeli pri jugoslovanskih bankah, sami pa bi z udeležbo kupov zbrali 72 milijonov dinarjev.

Ze po prvi gradbeni fazi bi nova valjarna dajala letno 120.000 ton pločevine zaoglobli vlek, kakršno uporabljajo racimo

za izdelavo posode in za gospodinske aparate. Razen tega pa bi v njej letno izdelali 30.000 ton specialne nerjavne in elektro pločevine.

„Če si majhen, moraš biti najboljši...“

Na vprašanje, zakaj se ne bodo v slovenskih železarnah še v večji meri usmerili k višjim stopnjam obdelave metalurških izdelkov oziroma še v večji meri k proizvodnji strojev, rezinega in vrtnega orodja, zakaj ne bodo torej še v večji meri posnemali zgledov ravsanske železarne, če takšna usmeritev prinaša več denarja, pa je Gregor Klančnik dejal: »S tem, če se ne bomo tako izrazito usmerili v kovinsko-predelovalno industrijo, še ni rečeno, da ne bomo stalno težili k temu, da bi kar največ izdelkov tudi primerno oplemenitili. Zakaj ne bi recimo pričeli s proizvodnjo raznih zvarjenec, zakaj ne bi recimo mariborski tovarni avtomobilov, ki močno povečuje proizvodnjo, olajšali uresničitev načrtov s tem, da bi ji dobavljali namesto pločevine že izdelane avtomobilske šasije? Sicer pa, če si majhen, potem moraš biti najboljši od velikih, da se na trgu lahko obdržiš,« je nadaljeval Klančnik, »to pravilo, ki velja v svetu, velja seveda tudi pri nas. Železarne morajo pač dajati na trg vsako leto po več milijonov ton jekla, sicer ne morejo biti dovolj rentabilne. Če pa se lotijo žilnatnega proizvodnega programa potem pa lahko najdejo svoje mesto na trgu in optimalnost tudi že pri 200.000 ali pri 300.000 tonah. To kažejo primeri avstrijskih in tudi švedskih železarn.«

Jasno je torej, kakšna bo morala biti prihodnja usmeritev slovenskih železarn, da si bodo obdržale prostor pod soncem. Ob tem ni mogoče prezreti števil, da je slovensko železarstvo dajalo po osvojitvi kar 70 odstotkov vse jugoslovanske proizvodnje. Zdal zmaša njegov delež v jugoslovanski proizvodnji jekla še 26 odstotkov, v prihodnjih petih letih, pa se bo še zmanjšal in sicer na 16,5 odstotka. Ob tem zmanjševanju deleža je v tudi povsem nesporno, da bodo hudo finančno krizo, ki so jo železarji pred dvema letoma že tako hudo občutili, lahko dokončno prebrodili samo s roko v roki z velikimi potrošniki — pa tudi s pomočjo vse republiške skupnosti.

FRANCE JERAM

Če zdaj ugotavljamo, da so slovenski železarji spet na pomembnem razpotju, potem te ugotovitve nikakor ne zapišemo samo zaradi lepega in dramatičnega zvna besedi. Ne, v resnici je tako! Spet sprejemajo pomembne odločitve. Te je mogoče primerjati s tistimi, ko so se pred desetletjem odločali za investicijske programe, ki so jih potem tako težko in drago uresničili. Vzrok je znan in je v tem, da je družbeni investicijski denar prihajal malodane po kapljicah. In namesto na mah, skoraj vse desetletje. Lahko rečemo, da so bili železarji z Jesenic, z Raven in iz Štor na razpotju tudi pred dobrim letom, ko so se potem odločili za skupno pot — za Združeno podjetje slovenskih železarn.

Pomembno odločitev so sprejeli tudi pred kratkim, ko so sklenili poslovno tehnično sodelovanje z metalurškim kombinatom v Sisku. Zdal pa se morajo dokončno odločiti ob tejli alternativni: ali naj v prihodnje povečujejo proizvodnjo svojih metalurških izdelkov, ali pa naj se raje odločijo za cenjejšo in bolj vabljivo usmeritev — da bi kar v največji meri predelovali svoje metalurške izdelke in jih potem pošiljali na trg v obliki končnih izdelkov, to se pravi kot orodja, stroje in naprave.

Kam torej? Po kateri poti? To vprašanje so si morali železarji zastaviti ob snovanju srednjeročnega razvojnega programa, s katerim si nameravajo poiskati usmeritev od 1971. do 1975. leta.

Z računom so ugotovili, da bi bilo na vsak način dosti ceneje, če bi investicijski denar porabili za stroje, s katerimi bi se lotili dejavnosti, ki pravzaprav ne sodijo v črno metalurgijo, ampak v kovinsko predelovalno industrijo. Takšna usmeritev bi bila po mnenju železarjev tudi bolj rentabilna in bolj finančno vabljiva — že zaradi tega, ker višje stopnje industrijske predelave na splošno uživajo tudi večje carinske zaščite. Potemtakem bi si ob takšni usmeritvi lahko prislužili tudi večje osebne dohodeke in ustvarili tudi večje število novih delovnih mest.

Vendar pa — saj bi rudar ne bil več rudar, če bi se odrekli kopanju prejega

Če bi železarji obrnili industriji hrbet

Samo spomnimo se, kakšno nervozo in potrošniško mrzličnost je sprožilo letošnje pomanjkanje betonskega jekla. Gradbeništvo je bilo zaradi tega močno v zagati. Kaj šele pa bi se zgodilo, če bi jekla zmanjkalo tudi naši — tako razširjeni kovinski — predelovalni industriji? Bi ga zares lahko dovolj uvozili? Najbrž ne! Saj ne smemo pozabiti, kako negativno zmanjtrgovinsko bilanco iznemo zdaj. Lahko pa bi se zgodilo tako, kot z betonskim jeklom, ki ga letos ni manjkalo samo pri nas, ampak so kupci zaradi njega izgubljali živce tudi v Avstriji in ZR Nemčiji. Najbolj zanesljivo je torej vendarle to, če se predelovalna industrija lahko zanaša na domaći reprodukcijski material.

Seveda pa bi morali tudi predstavniki organi republiške železarjem bržkone odredi naklonjenost in podporo, če bi železarji pozabili na koristi vseh drugih in upoštevali samo svoje. Gotovo ne bi bilo prav, da bi

Širok odmev na akcijo

Spomenik za zvestobo

Šola - spomenik v Cerknem - središče prenašanja revolucionarnih tradicij

Odtlej, ko je zamisel in pobuda preživeli tečajnikov šestega partijskega tečaja v Cerknem na komemorativni slovesnosti ob 25-letnici tragičnega dogodka dobila jasno in otipljivo podobo: zgraditi 47 padlim tovarišem spomenik, ki bo, razen visokega obelisk, ki njim v spomin iz stoj nad vasjo, ustreznejša oddolžitve vsem, ki so žrtvovali življenja in vsem, ki so tako zavzeto in nesebično podpirali naše narodnosvobodilno gibanje prav na tem koščku primorske zemlje, bo kmalu minilo dve leti. Ta akcija je naletela na izredno širok in topel odmev in nobenega dvoma ni, da se bodo preživeli tečajniki - pobudniki akcije - ob 30-letnici zbrali v spomin tragično umrlih tovarišev že v novi šoli, šoli, ki ji, čeprav skromni po njeni ureditvi, ne bo enake v Sloveniji, šoli s posebnim poslanstvom.

ri, plačal z življenjem. »Niti enega samega ranjenca nismo izgubili zato, ker bi bil zaradi izdaje prišel v roke sovražnikom.

»Vse do pomladi 1943 na Primorskem ni bilo organizirane zdravstvene službe, ne v operativnih enotah in ne na terenu. Dr. Aleksander Gala-Peter je prvi kot sanitetni referent primorske operativne cone ustanovil deset zdravstvenih postaj od Idrije do Kanina, ki so kot majhne in dobro zakonstruirane bolnišnice delovale do kapitulacije Italije. Sprejele so lahko deset, največ petdeset ranjenecov, zanje pa so skrbeli le kakšni trije ljudje - najpogosteje domačini, ki so imeli na bližnjih kmetijah in v vaseh vsaj pomoč in podporo, občasno pa je ranjenec obiskoval tudi zdravnik. Te postaje so bile na skritih krajih, vendar blizu samotnih kmetij, ob kakem potoku ali v težko dostopni grapi ipd. Postaje številka 1, 3 in 10 so se ohranile tja do osvoboditve in so postale po kapitulaciji Italije okrevališča za ranjence, odpuščene iz konspirativnih bolnišnic 'Pavle' in 'Franje'.

Nemogoče je naštetati vse dobre in zveste prostoste kmetčke ljudi s Trnovske planote, s Cerkljanskega, Tolminskega in z Bovškega, ki so skrbeli za ranjence in skrbno varovali skrivnost obstoja teh postaj in kasneje bolnišnic in okrevališč. To so prebivalci na Oblakovem vrhu, Šaviljevi na Vršah, Medvedovi in Cirilovi na Malih Vršah, Franc Klobučar, Anica Matič in Tazari, s Krma, Šavil iz Sužida, Zagar in Svoboda iz Zage na Bovškem, ki sta poleg Šaviljeve z Vrš delala tudi kasneje kot glavna jaskarja za bolnišnico 'Pavle', in mnogi drugi, ki jih ni moč naštetati, ker jih je prevedel in ker so marsikatera imena že utonila v pozabo. V preminutih hišah so bile javke za bolnišnice, v njih so se ustavljal kurirji, v njih se je zbiralo vse, kar so potrebovali bolnišnice in ranjeneci.

In še nekaj smo imeli, česar bi ne bili mogli brez aglinih in na moč požrtvovalnih gorenjskih in primorskih aktivistov: imenitno organizirano lekarniško službo. Novembra 1944 smo zaplemili v Ajdovščini fašističnemu lastniku domačo celotno lekarno ter jo prepeljali na Predmejo, nato pa preko Lokve in Cepovana v Spodnjo Tribušo. Ker je grozila ofenziva, so jo znosili otroci in ženske dobesedno na ramenih, da so jo rešili. Ta naša centralna lekarna je bila na sirmu robu, na pol poti med Gačnikom in Spodnjo Tribušo. Do nje je vodila silno konspirativna pot in je zato do zadnje ofenzive niso nikoli odkrili. Javka zanj je bila pri Janezu št. 41 v Spodnji Tribuši. Do tu so prihajali kurirji po zdravila za obe veliki bolnišnici 'Franjo' in 'Pavlo' ter za vse potrebe operativnih enot. Kmalu smo dobili še laboratorij in tudi vse gradbene pripomočke zanj so znosili ljudje na ramah. V njem so izdelovali galenske pripravke in dragoocene protikokovne sterilne raztopine, kar smo zlasti v bolnišnicah kravato potrebovali.

A kakor že rečeno, za dobavo najdragocenejših zdravil smo imeli preko naših aktivistov prav čudežno razporedeno mrežo, ki so segala do Trsta in Gorice in celo do Milana, znanjali sta mes. lekarni Rauš in Šavnik v Kranju, nekatera zdravila pa smo dobili celo iz Šentvida ob Glini na Korškem, z Dunaja in enkrat celo iz Prage.

Tudi bolničarske šole smo imeli v kmetčkih hišah, tako pri Šavilju na Vršah, na samotni kmetiji med Jagrašmi in Krnicami, v Kanonljah ter v Gornji Tribuši pri kmetu Ticeri, v Vipavski dolini in na koncu tudi v Cerknem.

Kaj vse so dali prebivalci teh sirmošnih krajev za svojo vojsko, še posebej pa za bolnišnice in ranjence, katerim so izkazovali največjo naklonjenost! Kljub vsej revščini so pomagali z dobro voljo, kjer so mogli in dali vse, kar so imeli, ne menne se za svoj lačni jutrišnj dan. Za novo leto 1944 so s kosi nanosili darila za ranjence. Res so bili ti zavrti skromni. Vsebovali so predvsem suho sadje, nekaj peciva ali morda kak par volnenih nogavic. Toda bili so izraz dobrote tega ljudstva in njegove privrženosti osvobodilnemu boju.

DANIEL LEPIN - JANKO:

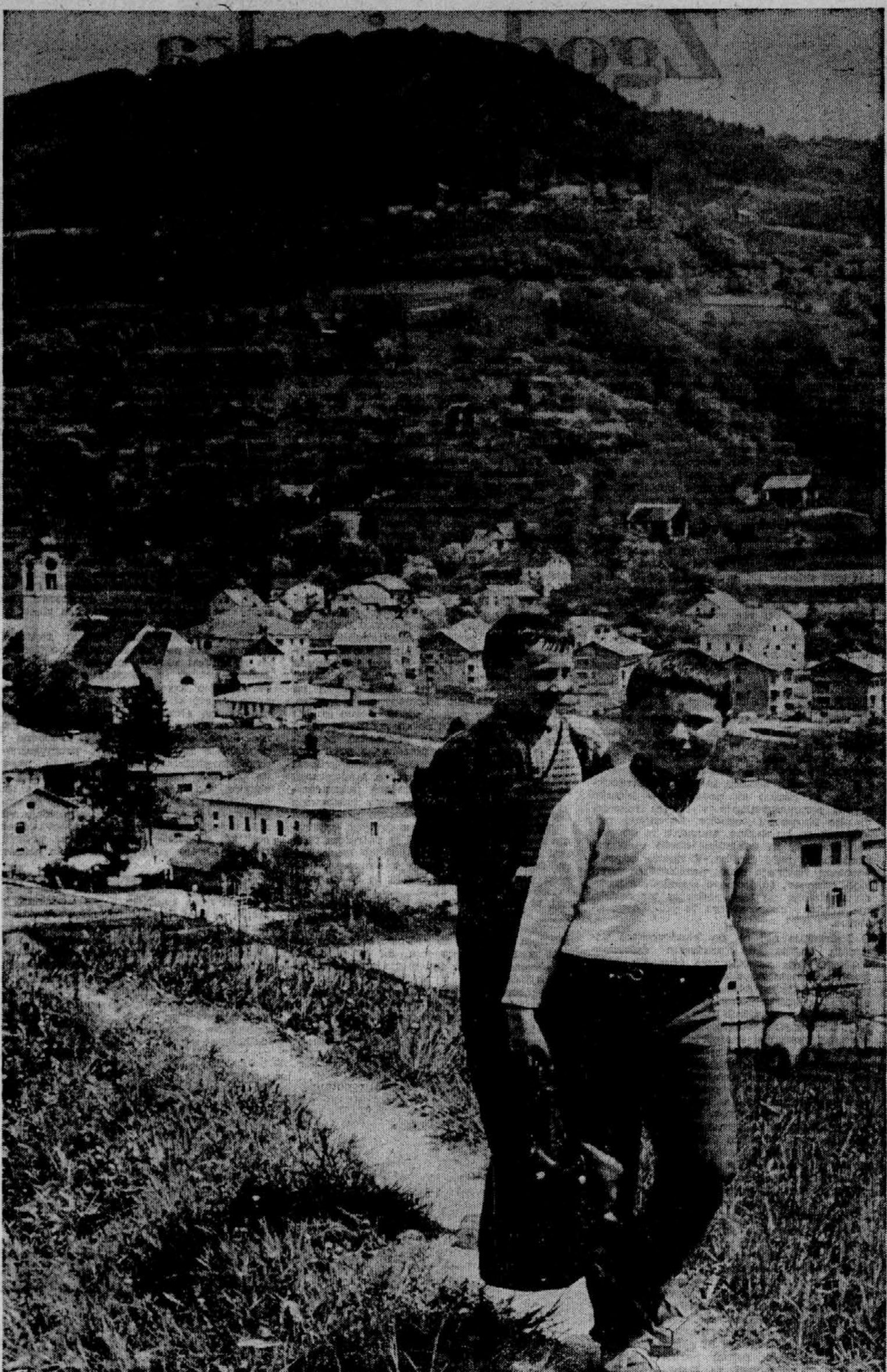
„Najbolje organizirana zaledna organizacija“

Nekdanji pomočnik načelnika štaba devetega korpusa in komandant zaledja Danijel Lepin-Janko je rad pripovedoval, kako burno je utrpelo življenje v vsem zaledju na področju Cerkljanske, kjer so se zlasti leta 1944 silno razbohotile dejavnosti političnih organizacij pa tudi vse zaledne službe in delavne vojsne oblasti devetega korpusa.

»Za te kraje je poleg operacij in bojev vojaških enot prav gotovo najbolj značilen razvoj zalednih služb, ki so pomagale celotni vojski in politični organizaciji na Primorskem. Te zaledne službe, ki so nujne v vsaki organizirani vojski, smo malo prej vzpostavili na Dolenjskem, kasneje pa po zgledu sedmega korpusa tudi na Primorskem. Z glavnega štaba sem bil poslan v te kraje prav s to nalogo.

Da se je organizacija službe zaledja sploh lahko začela, smo morali vzpostaviti najprej promet. Med ofenzivo in tudi kasneje so naši podiri in uklici vse komunikacije, da bi sovražnik onemogočil vdore na območje. Zato nekateri niso mogli razumeti, zakaj na lepem vse to spet obnovljamo in vzpostavljamo promet. No, mi smo seveda hkrati pripravili tudi vse potrebno, da bi ob najmanjši nevarnosti lahko spet vse ponovno uničili.

Tako smo imeli poleti 1944. leta normalen avtomobilni promet od Cota na Vipavskem do Cerkna za potrebe vojske, kurirjev in civilnega prebivalstva. Tudi šolarji so se s oddaljenih krajev vozili v slovenske partizanske šole. Za prevos hrane iz Vipavske doline smo imeli prave avtoparke. Avtopar v kamione smo preuredili na pogon s tešnim pilinom in šlo je. Prav

CERKNO

Foto: Egon Kaše

tako smo mobilizirali vse goriške prevoznike, iz njih smo imeli poseben sestanek v Oseljanu in udeležilo se ga je 39 prevoznikov ter smo jih za posamezne prevozne klicali po potrebi.

Seveda pa je bila uvod v celotno dejavnost vzpostavitev organizacije vojaških zalednih komand - komand vojaških področij in mest na vsem področju Gorenjske, Primorske in Istre. Središče vsega pa je bilo Cerkljansko, kjer je bilo skoncetriranih največ vojaških poveljstev in političnih forumov, največ bolnišnic in sprejemnih ambulant. Tu je bil tudi center zvez in obveščevalnih služb korpusa in od tu so vodile dobre telefonske zveze na vse kraje - tudi v Trst in Gorico.

Tudi vojna oblast sama je bila dobro in smotno organizirana. Imeli smo prometno-tehnični in ekonomski oddelek, odsek za mehaniko in orožarsko dejavnost, odsek za oblake in obutev, sanitetni in veterinarski odsek, inženirsko-tehniški oddelek ter bunksersko (vedno smo imeli nekaj vagonov rezervne hrane v bunkerjih) in sabotažno skupino ter personalni referat.

Nemara je bila za Cerkljansko najbolj značilna organizacija najrazličnejših delavnic za potrebe vojske in civilnega prebivalstva. Imeli smo delavnice za popravilo orožja, telefonov in radijskih aparatov, čevljarne, krojaške in šiviljske delavnice, delavnice za popravilo konjske vprege, usnjarne in kožarne, delavnice za izdelovanje mila in razkuževalnih sredstev, avtomobilne-kolesarske delavnice, delavnice za izdelavo šeljev in sklampe, precizno mehanične za popravilo daljnogledov, minarno, delavnice za proizvodnjo in popravilo smuči itd. - skupaj 31 po številu. Poleg tega smo imeli pod Cerknem še svojo veliko žago za proizvodnjo bolniških barak in popravilo mostov. Zgradili smo tudi veliko dvorano za prvi zbor primorskih aktivistov ter za vse kulturne nastope in prireditve. Iz Ajdovščine smo prepeljali kinoparaturu in predvajali prve filme. In še in še. Ne bom pretraval, če rečem, da je bila to od vseh korpusov NOV najboljše organizirana zaledna organizacija.

Seveda pa v taki meri nikoli ne bi uspeli, če ne bi imeli tolikšne podpore prebivalstva, teh zanesljivih in do komec predanih ljudi, ki so nam z vsjo dobro voljo pomagali in nam dali na voljo prostore in stroje in ki so sodelovali z nami vsi - od otrok do starčkov. In če je bila nevarnost, so se za nami, če smo se morali umakniti, vse dobro poskrili, da sovražnik - razen

ene same orožarske delavnice - ni nikoli ničesar odkril.

Inž. Gustav Fux, za katerega je dejal nekdanji komandant zaledja Janko Lepin, da je bil eden najboljših organizatorjev delavnice, nam je pripovedoval o dejavnosti teh delavnic mnoge čudovite podrobnosti. Še posebej o obeh usnjarnah in Zgornjih Novakih ter na Gačniku pod Vojskim, v katerih so izdelovali v sicer primitivnih razmerah zelo kvalitetno zgornje in podplatno usnje za čevlje. Lete so nato imenitni miranski in žirovski čevljarji - skupaj kakih petdeset, izdelovali v delavnicah na Laznah, Lokavcu in Trebencah. Samo na Trebencah, je dejal inž. Fux, so jih izdelali kakih petdeset parov na dan.

Dr. JOŽE SATLER:

„Tudi zdravstvena zaščita civilnega prebivalstva“

Spet je stekla beseda o sanitetni službi, ki je z nami obujal spomine dr. Jože Satler, nekdanji sanitetni referent vojne oblasti devetega korpusa, spomine na zaledno sanitetno službo in na načine, kako je bila organizirana - ne samo za zdravstveno varstvo partizanskih zalednih enot, pač pa tudi za pomoč in zaščito civilnega prebivalstva, kar je bilo nemara še pomembnejše.

»Na vseh vojnih področjih in komandah mest smo imeli sanitetne referente, ki smo jih posebej izobolali v naših sanitetnih šolah. Osrednja in prav gotovo močno pomembna naloga teh sanitetnih referentov so bili higienski sanitarni ukrepi. Tako je bilo celotno področje devetega korpusa obdano kar s tremi pasovi gosto posejanih razkuževalnih postaj, ki so bile jamstvo za to, da ni mogel niti en sam posameznik nekontrolirano mimo njih, ne da bi ga razkužili in razušili ter mu to z žigom potrdili na prepustnico. Kako upravičeni in potrebni so bili ti, sicer strogi ukrepi, se je izkazalo še posebej takrat, ko se je v Istri pojavil nekaj tifusa, pri nas pa nismo imeli niti enega samega primera te nevarne bolezni. Učivost in garje sploh nista bila značilna pojava na področju devetega korpusa, kot sta bila sicer stalna nadležna spremljevalca partizanske vojske drugod, sileci na jugu.

V Cerknem smo imeli svojo veliko bolnišnico s približno dvesto posteljami, namenjeno laže bolnim pripadnikom korpusne zaledne oblasti in civilnemu prebivalstvu, kajti zdravstveno varstvo prebivalstva je bila naša še posebej skrb. Take bolnišnice pa smo imeli še na Vipavskem, na Vojskem ter na Snežniku. Prav tako smo imeli v Cerknem urejeno veliko kopalnico, razkuževalno postajo in pralnico, v kateri se je lahko v eni noči ali popoldnevu razkužila, okopala, oprala in preoblačila celotna brigada.

Ce smo se tokrat omejili predvsem na dejavnost zaledne oblasti na Cerkljanskem, smo to storili namenoma, saj je prav ta dejavnost najbolj otipljivo dokaz velike tvornosti in ustvarjalnosti, partizanske iznajdlivosti, pa tudi dokaz nepogrešljive podpore, ki jo je svoji ljudski oblasti in vojski izkazovalo cerkljansko prebivalstvo. Vse to so seveda zgolj fragmenti, ki ne dajo celovite podobe. Opozarjajo pa da so cerkljansko osvobodeno ozemlje, njegove značilnosti in njegova razvejana vsestranska ustvarjalnost vredne podrobnega odkrivanja in globljih preučevanj.

»Ce bo naša pobuda, da pomagamo cerkljanskim prebivalcem do šole, ki naj bo res šola spomenik, edinstven in trajen spomenik NOB - tovarštva, bratstva in solidarnosti, našla odmev in vseh naših ljudih, še posebej v vseh nekdanjih borcih in aktivistih, v vseh, ki so ponosni na našo borbena preteklost, bo ta šola zrasla in bo stala kot najbolj primerna oddolžitve vsem, ki so padli in vsem, ki živijo in ki jim pomembno časi našega NOB najdragocenejše obdobje življenja, je dejala podpredsednica delovnega odbora za gradnjo šole in nekdanja tečajnica VI. partijskega tečaja v Cerknem inž. Tončka Berličeva-Tamara.

Naj torej najde ta pobuda in ta akcija pravi odmev in nas vseh. Še posebej v nas, ki nam tudi pomembno ponosi časi našega NOB najdragocenejše obdobje življenja. Cerkno je te naše solidarnosti vredno in jo zasluži, saj bo to, kakor je zapisal pred nedavnimi umrli valiki pisec in cerkljanski rojak France Bevč sakramno povračilo / najmlajšim za žrtve staršev in hkrati spomenik za zvestobo.

Naj torej tudi z našo pomočjo zraste ta spomenik - spomenik za zvestobo.

Vendar je morda še vedno tu in tam zaznati vprašanje in morda dvom o upravičenosti te odločitve. Zakaj naj bi bila gradnja te šole vseslovenska stvar, zakaj zgraditi šolo spomenik prav v Cerknem in za Cerkljansko? O tem je zapisal dr. Joža Vilfan, predsednik pokroviteljskega odbora, med drugim naslednje:

»Cerkljansko s Cerknim je bilo od kapitulacije Italije do konca vojne središče svobodnega in polsvobodnega ozemlja, ki ga je naša vojska, posebej njen deveti korpus ustvarila na Primorskem. Tako se je predvsem na območju Cerkljanskega razvila in razmahnila dejavnost, ki so jo v ostalem poznala vsa naša svobodna in polsvobodna ozemlja. Tudi na Cerkljanskem so zaznale in delovale vojaške in civilne ustanove, od poveljstev naših enot do delavnic in bolnišnic od gospodarskih in upravnih do prosvetnih in kulturnih ustanov. Vendar pa lahko rečemo, da je v enem oziru Cerkno s Cerkljanskim dalo vsemu temu in posebej civilnim dejavnostim svoj poseben pečat.

Cerkno s Cerkljanskim je kot vsa Primorska do italijanske kapitulacije živelo 25 let pod tujo in v večini te dobe pod fašistično okupacijo. Doživelo je zaradi tega neposredno vse barbarstvo fašizma, zlasti vse zanikanje človekovih pravic. Zato se je po kapitulaciji Italije pojavil na Primorskem tak, drugačen neviden zamah in zalet vseh dejavnosti. Vsak prebivalec tega ozemlja je bil neposredno udeležen v teh aktivnostih, kakor da bi hotel nadoknaditi vse, za kar ga je ogoljufala 25-letna doba tlačanja in nasilja...»

O tem zamahu in poletu, o tem tako značilnem vseljudskem sodelovanju z Osvobodilno fronto na Primorskem ter na Cerkljanskem še posebej smo se ob tej priložnosti pogovarjali z mnogimi nekdanjimi borci in političnimi aktivisti, z njimi, ki so sicer povečini doma iz drugih krajev, a se vsi nekako čutijo Primorce. Še posebej Cerknjance, saj so to ljudstvo spoznali do vseh globin njegove srčne dobrote, poštenja in nenadkriljive zavzetosti za našo stvar ter ga za zmeraj vzljubili. O mnogem, kar je v tistih dneh pomenilo Cerkno in Cerkljansko, so nam pripovedovali Albert Jakopič-Kajtimir, Bogdan Osolnik, Danijel Lepin-Janko, inž. Gustav Fux, dr. Pavla Jerina-Lahova, dr. Jože Satler in inž. Tončka Berlič-Tamara.

Beseda je tokrat tekla predvsem o dejavnostih zalednih ustanov in civilnega življa, o vsem tem, kar je dajalo temu ozemlju svoj poseben pečat.

ALBERT JAKOPIČ - KAJTIMIR:

„V našem zaledju nam sovražnik ni ni mogel do živega“

Nekdanji načelnik štaba devetega korpusa Albert Jakopič-Kajtimir je spregovoril o tem, kaj je pomenilo Cerkljansko kot prečno osvobodeno ozemlje za NOB na Primorskem.

»To ozemlje, pa tudi Primorska sploh, nemara v dosedanjih ocenah ni bilo vedno čisto pravilno vrednoteno. Če vzamemo, da je 25 let ječalo pod italijansko okupacijo in da se je torej naš narodnosvobodilni boj razvil tako rekoč na območju stuje deželice, je razumljivo, da je vse to močno vplivalo na celotno delovanje italijanskih oblasti, njihovih političnih in vojaških krogov in na njihova izredna prizadevanja, da bi zatrli osvobodilno gibanje v teh krajih. Tudi z vojaškega stališča - če odmislimo Postojnska vrata - je to ozemlje pomenilo pomembno zaledje italijanskih vojaških sil, kar se je še posebej izkazalo v kasnejšem obdobju, ko so Italijo okupirali Nemci. Le-ti so temu območju - glede na njihove poraze na drugih frontah - posebej še posebno pozornost, posebej še, ker so si za vsako ceno prizadevali obratni komunikacijske zveze, ki Primorsko gosto prepletajo. Zato so naše vojaške enote ves čas hoteli držati čim dlje od komunikacij. Če so nas torej uspeli od časa do časa odriniti od tako skrbno čuvarnih komunikacij, pa smo vendarle ostajali stalna nevarnost, ki so se je zavedali in jo neustavno krepko občutili; nikakor pa nas niso mogli streti v zaledju - na Cerkljanskem in na Trnovski planoti, čeprav so s tem namenom organizirali in izvedli nešteto dobro pripravljene ofenzive.

Prav Cerkljansko, ki je imelo že po svoji naravi legi in zaradi odmaknjenosti od večjih mestnih središč vse pogoje za ustvaritev našega svobodnega ozemlja, ki smo ga, razen majhnih izjem ves čas obdržali svobodnega, je bilo vsekoli najprimernejši sedež vojaških štabov in političnih organizmov. Tu se je odvijalo vse, kar je bilo za tiste čase našega boja značilno - rasvoj ljudske oblasti, politično in kulturno življenje, zaledne vojaške in civilne institucije, vsakovrstno šolstvo, velika politična sborovanja... Bilo je resnična prestolnica odpora, zato pa tudi cilj vseh ofenziv in sovražnikovega divjanja. V tem smislu je

utrpelo ogromno človeške in materialne žrtve in je dalo ogromen delež našemu boju in naši zmagi.

Vedno pa je bilo tudi naša ziatna in nepogrešljiva rezerva, tako glede stalnega dopolnjevanja naših oboroženih enot kakor glede ustvarjanja materialne baze za vojsko. Prebivalstvo teh krajev je bilo ne glede na vse žrtve vedno pripravljeno dati svoji vojski, na katero je bilo tako ponosno, vse, kar je imelo.

Nikoli ne bomo pozabili ženice, ki je ob ustanovitvi devetega korpusa tako iz srca povedala svojo misel: »Zdaj, ko imamo svojo vojsko, sem ponosna na to našo vojsko. Fonosna pa sem tudi zaradi jutrišnjega dne, ko bo tudi naša primorska vojska branila jutrišnjo svobodno novo Jugoslavijo.«

BOGDAN OSOLNIK:

„Najtesnejša vez z Gorenjsko“

»Vloga Cerkna in njegove okolice je prišla do izraza predvsem po kapitulaciji Italije, ko so partizani odpravili staro krivično mejo med Italijo in Jugoslavijo ter odstranili bodečo žico in minska polja, ki so varovala prehode med Blegošem in Poreznom, prehode med Gorenjsko in Primorskem. Takrat so bili gorenjski partizani, zlasti škofjeleški odred, prvi, ki so prinesli na Cerkljansko slovensko partizansko pesem in besedo na mitingih, kar je za tiste kraje pomenilo pravi in otipljivi dokaz, da je stara meja za vekomaj izbrisana. Ni treba posebej razlagati, kako toplo so bili ti partizani sprejeti na Cerkljanskem. Okrog njih so se strnili predvsem žene in mladina, ki so se začeli tako organizirati. Po kočevskem zboru odpovedancev so partizani organizirali čiščenje meje. Sodelovalo je vse ljudstvo in z velikim navdušenjem odstranjalo vse, kar je dotlej predstavljalo mejo z matično domovino.

Za gorenjske partizane pa je po hudih bojih in neprestanih nevarnostih bilo Cerkljansko v tistem času dežela svobode in politična med posameznimi okoljimi in mirna priprava na nove boje. Nikoli ne bodo mogli pozabiti gostoljubnosti, ki jim jo je izkazovalo ljudstvo teh krajev. Vse to je ostalo v spominu tudi mnogim aktivistom, ki so prihajali z onstran stare meje v Cerkno na razne konference, posvetovanja in tečaje. Ta dolina je vse sprejemala kot svoje ter jim dajala vse, kar je imela, čeprav je imela malo. Spominjam se npr. konference AFZ ob koncu 1944. leta, na katero so prišle aktivistke s vse Gorenjske, nekatera celo iz okupiranih mest, Jesenice, Radovljice, Trbiča, Kranja, Nepozabno razpoloženje in doživljaje je bil zanj ta trenutek partizanske svobode pred vrtnitvijo nazaj v okupirana mesta, za žico in pod nemški teror.

Preko Cerkna so vodile zveze s štabom devetega korpusa, ki je bil na Cepovanskem ali na Vojskem, kasneje tudi v Cerknem. Po dolini Tribuše so motorizirani kurirji vzdrževali to zvezo. Po tej poti je prihajal k nam na Gorenjsko tudi vse partizanski list in Partizanski dnevnik - edini dnevni list v okupirani Evropi, ki je bil glasilo boja proti fašizmu. Z Gorenjske pa je nazaj poteval material za bolnišnice, tehnike in tiskarne in za vse druge potrebe.

Kaj vse se ni odigralo v Cerknem in okoli njega, ki je bilo pravzaprav prestolnica osvobodilnega gibanja na Primorskem. Bila pa je prestolnica vsega tega tudi Gorenjsko, ki zaradi svoje strateške izpostavljenosti takega svobodnega ozemlja nikoli ni mogla imeti. Zato pa je bilo sodelovanje obeh pokrajin tolikanj bolj živo in tesno. O tej tesni povezanosti Primorske in Gorenjske pa pričta tudi to, da smo že takrat nameravali povežati Selško in Cerkljansko dolino ter zgraditi nekaj kilometrov nove ceste. Vendar je nemška ofenziva spomladi leta 1945 ta načrt preprečila. Zal ga še do danes nismo urešili...»

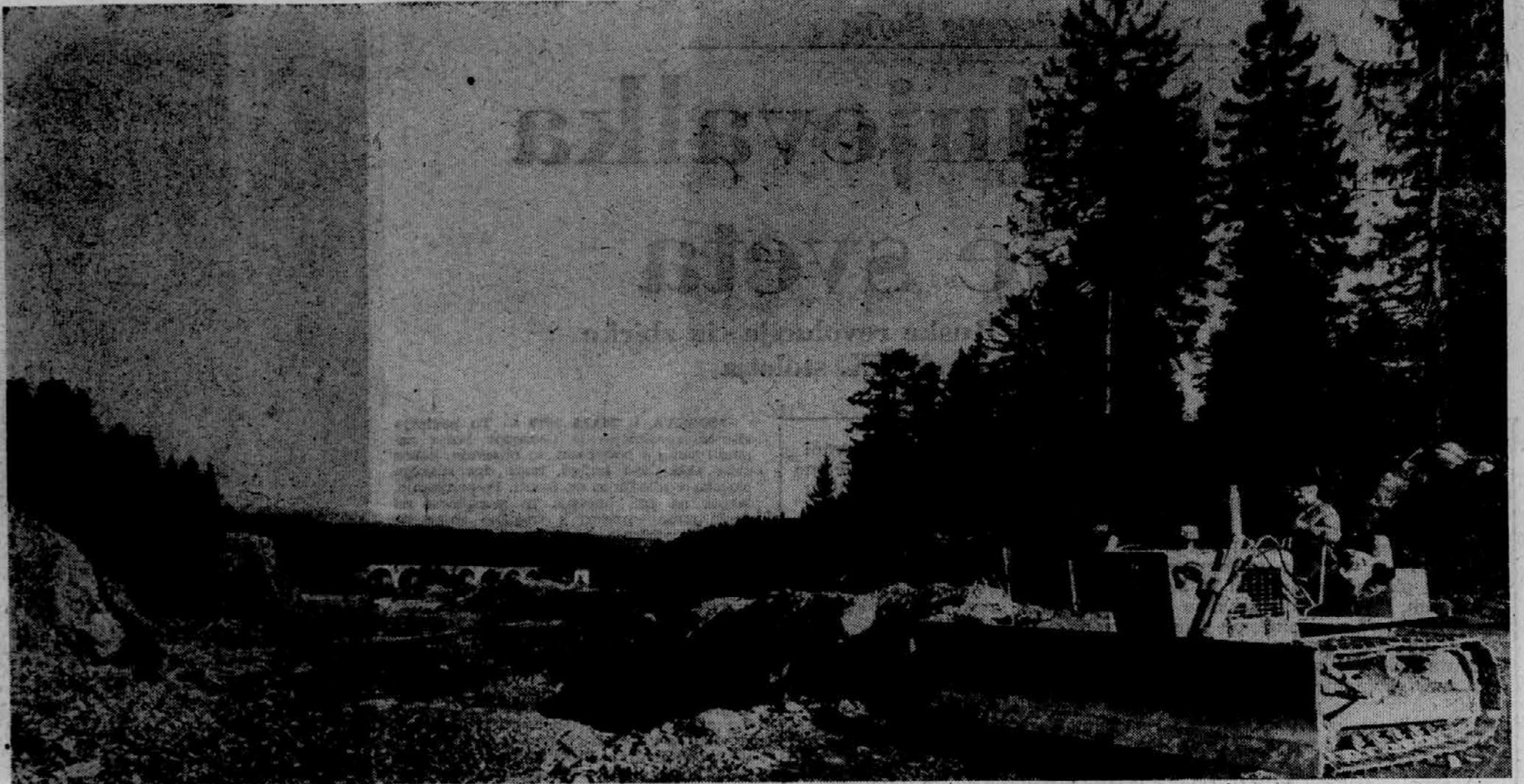
Dr. PAVLA JERINA - LAH:

„Tod so ljudje varovali skrivnost naših bolnišnic bolj kot svoja življenja“

Doktorica Pavla tokrat ni govorila o svoji bolnišnici, ki jo je, kakor doktorica Franja svojo, prav tako uspešno vodila v Trnovskem gozdu. Ni govorila o hudih časih ofenziv, ko je sovražnik stikal za ranjenici in ko je bolnišnico reševalo le najstrožje spoštovanje zakona konspirativnosti. Tokrat je doktorica Pavla govorila o starih primorskih ljudeh in o njihovih zaslugah za vzdrževanje bolnišnic, predvsem pa za varovanje skrivnosti, kajti bolnišnice so bile za vse te ljudi sveta skrivnost in marsikdo je to, kar je o njih vedel in kar je sanje sto-

Od Postojne do Vrhnike

Malo pred Vrhniko se odcepi na desno krajevna cesta v Sinjo Goričo, Blatno Brezovico in Bevke — prijazne barjanske vasice. Takoj nato pa se loči — prav tako na desno — cestni dostop do avtomobilske ceste »Slovenike«, katere prvi odsek se začne ob Vrhniki nedaleč od izvira Ljubljanice. Kmalu za zaporo, kjer pobirajo cestnino, velika cesta preskoči Ljubljanico, nakar se tako rekoč nad strehami Verda vzpne v pobočje ter pri znamenitem Štampetovem mostu prečka železniško progo. Po globokem useku med Kladuškim gričem in Raskovcem doseže Dolinsko pot in pelje skoraj naravnost naprej skozi lepe smrekove gozdove logaškega ravnika. Po devetih kilometrih — od začetka — je priključek, odkoder pelje krajevna cesta v Logatec; tu morajo »izstopiti« tisti, ki so namenjeni v Idrijo, Tolmin ali čez Črni vrh v Novo Gorico. »Slovenika« kmalu spet prečka železniško progo, teče še skozi gozdove, dokler se malo pred Lazami ne odpre na desni lepe in prostrane panorame Planinskega polja. Pri Ivanji vasi zavije preko viadukta, razpetega tik nad hišami ter čez polja do Unca, kjer je ob vasi druga možnost »izstopa«, in sicer v sam Unec ter v Planino, Rakek in Cerknico (11,6 km od logaškega in 10,8 km pred postojnskim priključkom). Nad Uncem se cesta po dolgem viaduktu vzpne mimo hriba Cerovice, čez železniško progo ter nad gozdnimi potmi, ki vodijo v narodni park Rakov Škocjan do Ravbarkomande, kjer doseže najvišjo točko — 609 metrov. Potem pa po velikem ločnem viaduktu dvakrat prečka staro cesto in železniško progo ter steče mimo postojnske železniške postaje in preko polj mimo mesta do reške ceste, kjer je konec avtomobilske ceste... Tak bo odlomek iz slovenskega vodnika, natisnjenega jeseni leta 1972; takrat ko bo odsek avtomobilske ceste »Slovenike« med Vrhniko in Postojno dograjen.

POGLED S TRASE SKOZI KLADUŠKI USEK PROTI ŠTAMPETOVEM MOSTU

Foto: Edi Selhaus

„Slovenika“ pleza čez Ravbarkomando

Letos je šlo skoraj brez zamud

Ko sem to pomnil iz malega letala in iz majhne višine opazoval kosček domovine med Vrhniko in Postojno, se je iz gostih zelenih hribov razvidno vozlišče najrazličnejših širokih in ozkih — poti ter cest. Med njimi pa sveža in široka ravnina v gozdnem mesu: nova velika — grava — cesta.

To vozlišče cest in poti kaže en sam napor premagati sicer ne neprehodno, a vendar ne prelahko prehodno hribovje ljubljanskih vrat. Kakor na dlani so vsi ti napori, od »Stare ceste«, ki se je iz Vrhnike med Raskovcem in Suhim Gričem osmerila naravnost v Logatec, pa do današnje »skale«, ki ima vse polje mrtvih rokavov, od katerih so nekateri bili le poskušni prečrti skozi skalovje malo drugače, bolj počezno in manj zavito. Pa še železnica je spodaj, po svoje si prizadeva preiti hote, grče in ravnike ravno tam, kjer so je Argonvati imeli težave s prevozom svoje barke.

Pred skoraj dvajsetimi leti sem — prav tako kakor pred dnevi — odšel iz uredništva z nalogo, naj obiščem gradbišče ceste med Vrhniko in Postojno. Takrat sem se peljal s kolesom. Pred Logatec, malo pod Pustim poljem ob Smrekovcu sem našel na graditelje, ki so prav tam z majhnim »finitierem« safalirali nekoliko zvrhanano staro — zelo makadamsko in grobo posuto — cesto. »Nova tržaška cesta — velikanska pridobitev za Slovenijo« sem tedaj napisal naslov poročilu.

Sedaj sem spet tu! Peljali smo se do Postojne, zavili za »Proteusom« proti Reki in kmalu obstali sredi prostranega polja, ki se potem nadaljuje v postojnsko letališče. Proti Postojni, mimo Stare vasi, se od tu večje široka ravnina, ponekje zalita z vodo. Ob cesti, za barako, ki ima zaradi burje obteženo streho, raste iz vlažnih tal betonsko stebrišče nadvozna reške ceste, ki bo prav tu prečkala »Sloveniko«.

Malo nad tem gradbiščem stoji cerkva sv. Danilja, sama in samotna sredi polja pod Zalogram. Pravi, da jo je postavil, še veda pred zelo davnimi časi, neki menih, ki je v Slovenijo prinesel prvi krompir. No in na tem prvem slovenskem krompirišču pričeljen pot po trasi, nove, bodoče in velike ceste, ki bo nekod, ko bo vasa dograjena, nosila ime »Slovenika« (Nova Gorica—Sentilj), za razliko od »Ilirike«, ki bi tvorila drugo črto slovenskega cestnega križa, od Rakeč do Bregane.

Nad Postojno, zadaj za železniško postajo oglašuje brne kompresorji. Dva buldožerja se zaganjata v razrahljano skalovje, pomešano z rdečo zemljo. Mnogostopni tovornjaki odvažajo izkopano tjo prti podvozu, kjer bo javorniška cesta zdrnila pod avtomobilsko. Tu betonirji pletejo filigran podvozna in ga oblagajo z lepimi deskami.

Večsto-metrov naprej bo domala šeststo metrov dolg, največji viadukt na vsej

trasi ceste. Pravi, mu »ravbarske ker ne bo stal daleč od raztresnih domačij zaseka Ravbarkomande. Tu bo viadukt v velikem lohu dvakrat preskočil sedanjo cesto in železnico. Tu so šele začeli z gradnjo temeljev za stebre, ki bodo nosili obe vzporedni cestniški. Viadukt bo precej zračen, saj bo visel ponekod tudi 34 metrov nad tlemi.

Zavijemo z glavne (današnje) ceste po vijugavi poti, na katero vabijo številne turistične table, ki opozarjajo na Rakov narodni park. Ta široka gozdna pot, katero so tovornjaki zadnji čas precej zbrusili, teče skoraj vzporedno z novo traso.

Tu in tam so useki že globoko segli v skalnato zidanje hribov. Tu in tam pa se še vidi železnice in stori. Kjer ropotajo gradbišča, gre delo naglo izpod jeklenih čeljusti. Kar pred očmi se usek poglablja; tone in tone, kubične in kubične na mah jmeljo kopači iz globin. Kar najbolj preseneča — skoraj nikjer nikogar. Nobenega hrupa množice ljudi; prisotni so le tisti, ki se delo z krmilnimi stroji, ki se zaletavajo v skale; udarjajo, bijejo, grizejo, strgajo, nakladajo, odvažajo.

Med Podvalnikom in Tolstim vrhom se ločimo nova trasa se stepuje naravnost čez progo in mimo Cerovice, naša stara cesta pa zavije malce na levo ter navzdol skozi hote in preko redkih jas mimo pitrikantskega »slimesa« in že odrgnjenih mejnikov nekdanje jugoslovansko-italijanske meje.

Potem se svet zniža in odpre. Tu je sedaj — in bo še precej časa — eno največjih gradbišč na vsej cestni trasi: unški viadukt! Tu se prav nad preostalimi hišami zaseka Hriboce, naznanjena ob cesti iz Unca proti Rakovemu Škocjanu, vzpenja navkreber kar mogočen viadukt, ki bo na visokih stebrih nosil ceste. Z deli so že precej napredovali, tu in tam sega beton že v višino večnadstropnih hiš.

Na trasi poleg bodočega viadukta pripravljajo leseno ograjdo za »mostne plošče«. S tem se ne bodo ubadali že letos, vsaj tako menijo tisti štirje delavci in delovodja, ki so kar nebogotni majhni med lesom in železjem bodoče konstrukcije.

»Zima nas bo dohitela«, pravi možak, ki viede ogromno šotorke čez že pripravljeno »konstrukcijo«. »Ko nas bo udarilo s pet pod ničlo, bomo pobrali svoj kramp in šli prezimovat v Portorož, na novo turistično gradbišče.«

Ko smo hodili po hosti, se je v lužah, ki niso bile deležne preveč sonca, se sredi dneva belil tenak led. Se nekaj tednov, morda še manj, in letošnji naskok bo na gradbišču obstal.

S komerkoli sem se pogovarjal, so vsi, če že ne zelo, pa vsaj »še kar« zadovoljni z do sedaj doseženimi uspehi. Nikjer niso napisane količine »opravljenih« izkopov in prekorativnih norm; nihče se ni bil raz-

glašen za udarnika in prehodna zastavica ni šla iz rok v roke, saj je morda sploh ni.

Neuradno pa pravijo, da za sedaj vodijo Ajdovci iz »Primorja« in da še najbolj zamujata »Planum« iz Zemuna in »Mavrovce« iz Skopja. A tudi njihovi zaostanki niso tako hudi, da bi si kdo zaradi tega belil glavo.

Belili pa so si jo letos poleti, ko je skrivalo zaradi cementa. Pomanjkanje gradbenega železa in cementa ni prizadelo le trase »Slovenike«, temveč prav vsa gradbišča v Jugoslaviji. Uvoz se je zataknil in taki reči pravimo še vedno »višja sila«, da se ne bi kdo spomnil in krivca, ki je bolj ali manj znan, poklical na zagovor in mi predložil račun.

Na večjih viaduktih so temelji povesod že začeli, le da je bilo pri unškem viaduktu do konca oktobra vgrajeno že 88 odstotkov betona, pri ravbarskem pa komaj 3 odstotki. Pri drugih viaduktih (Ivanjeselskem, verdskem in postojnskem) pa so v temelje do konca prejšnjega meseca vgradili več kakor polovico gradiva. Pri stebrih so prišli najvišje pri Verdu (13 odstotkov), kjer prav te dni betonirajo prvo »mostovno ploščo«.

Od sedem večjih viaduktov, nadvozov in mostov jih gradijo gradivolet pet, »Giposse« iz Ljubljane pa dva.

Prej sem omenil Ajdovce, ki naj bi bili, športno povedano, nekako v vodstvu. Od začetka gradnje, letos konec maja oziroma v začetku junija, so Ajdovci izkopali 194 tisoč kubičnih metrov, v glavnem skalovja. To je dobrih 55 odstotkov vsega, kar naj »Primorje« izkoplje na svojem odseku.

Omenjena »Planum« in »Mavrovce« še nista izkopala tretjine vsega, kar bosta morala (27 in 28 odstotkov). Beograjski »Partizanski« put je izkopal 33,9 odstotkov svoje naloge, »Slovenija« ceste pa 42,6 odstotkov. Vsi skupaj so doslej izkopali domala dva milijona kubičnih metrov, kar je približno dobra tretjina vsega izkopa (3,3 milijone kubičnih metrov).

Po vrednosti opravljenih del so dosegli približno 12 odstotkov predračunske vrednosti vseh del na gradbišču vse ceste. Ni pa slednje edino merilo; gradnja samega cestnišča, ki je na vrsti nazadnje, gre razmeroma hitro od rok, je najbolj draga.

Medtem ko se možakar v Hriboceh, kateremu bo šla cesta tik ob okni, še ni nehal razburjati nad kaljenjem ljubega tmu, pa so vsi, katerim so podrl domaćije, že pod boljimi in lepšimi strehami.

»Blagor jim,« govore po Uncu o njih, »smeli so peklenško srečo, da gre cesta čez njihovo.«

V Uncu pa je skoraj tako kakor vedno. Vas, ki se je nenadoma znašla v središču. Saj bodo ob veliki cesti in tik ob priključku, kjer se bo marsikdo ustavil in zavil s ceste. Medtem ko viadukti naglo rastejo, pa v vasi malce prepočas — večerniški

senci — razmišljajo o vodovodu, kanalizaciji in prenovitvi domačij.

V gostini »Gnezda« je veliko prostora, a sredi dne malo gostov. Oštr je najbrž menil, da bo več delavcev privrelo na gradbišče. Nihče mu ni prejel povedal, da bodo predvsem stroji opravljali delo stoterih rok. Ko bi prej vedel, da bo na vsej trasi med Postojno in Vrhniko delalo le okrog 800 delavcev in strokovnjakov (toliko jih je te dni), bi gotovo predvidel skromnejše razsežnosti. Pa naj čaka na boljše dni, ko bo cesta stekla in bo gostinja rajne premajhna, kakor prevelika.

Natakarica Ančka, domačinca, pa poroča, da se ni bilo, vsaj ne na njihovem koncu, nobene očetni na medrepubliški ravni. Fantje iz »Mavrovce« so sicer »vešt in fajne, ampak naj se še malo izkažejo — pravi Ančka — predvsem na gradbišču.«

Le skok je od Unca do Ivanjevega sela. Tik pred vasio razpenjajo nad suho globeljo viadukt, ki bo sicer precej dolg, a bolj nizke narave. Na koncu vasi so podrl več hiš in nove že več mesecev cveto v bregu. Na avtobusni postaji sredi vasi več ljudi čaka na avto. Prvi že odhaja z gradbišča v daljno domače Skopje. Prtljage imajo kar precej. Ni skrito, da so del zaslužka pretopili onstran meje. Velike punčke so skrbno shranjene v naravnost velikanskih skatlah.

Nad Lazami pa rohne boldožerji. Visoko — a ne preveč — nad staro cesto, pod železnico zavija sirena. Potem butnejo eksplozije.

»Frontal« pravi kmet, ki žene proti Jakovci volovski duo. »Pa smo se že privadili, pravijo, da plačajo, kar razbijajo. Ne preveč, a kar je, je dobro...«

Z avtom ne moremo slediti trasi prav tam, kjer je najbolj zanimiva; in najbolj samotna. Stara cesta zavije mimo Gradbišča skozi Martinj hrib v Logatec, trasa velikanske po čez Polzano in Drvišče, kjer sredi hote že široko prostor za deteljico. Tam bo logaški priključek, oddaljen dobra dva kilometra od »Krpance«.

Z druge strani, s stare ceste, ki se spušča od Logataca proti Vrhniki, se ji približamo pri Dolinski poti, nekakšni vdolbini sredi logaškega ravnika. Po njej naj bi nekod tekla Ljubljanica, ko še ni bila ponikalnica. Te prastare zareze so se držale mnoge zelo stare poti, med drugim tudi rimska. In kakor se je tedaj nova avtomobilska cesta med Ljubljano in Zagrebom vrnila bližje rimski trasi, tako je tudi tukaj: nazaj na rimsko smer skozi logaške hote.

Kjer »Stara cesta« doseže novo traso — pod Raskovcem — rijejo stroji globok usek pod Kladuški grič. Hosta je razgaljena in veliki stroji so spodaj v globini kakor majhne igrače. Na koncu pa se vidi Štampetov

most, kar nekam majhen je v primerjavi z razsežnostmi useka in viaduktov. Zadaj pa v vasi malce prepočas — v cerčniški hribi, čisto zadaj pa se belijo vrhovi zasneženih Kamniških planin.

Tu so staro cesto morali že malce prepraviti. Blatna je in vsa posejana s skalami, ki padajo s tovrstnikov. Kmet pelje na vozu hlode, koni ne more speljati nove, še nezgledane cestne starmine. Na pomoč mu pride buldožer; od zadaj butne ob hlode; malo zares pomaga, malo pa preplaši konja. In je klanec zmagal.

Pod Štampetovim mostom se pri Barakaru ločimo od trase, ki zavije na desno čez drn in strm navzdol proti Verdu in rojstvu Ljubljance. Skozi Vrhniko in po borovniški cesti pridemo spet na gradbišče, eno največjih in hkrati najtežje.

Ce je kje sitno opravilo s trdo skalo, je to hkrati tudi dobra stran — skala je trda. Tu pri Verdu pa je poleg take skale še mehko močvirje, skoraj brez dna. Od 32,1 kilometrov v geološko zelo dobrem in 5,8 kilometrov v stabilnem terenu, le pičli trije kilometri so na bolj nerodnem svetu.

Slednje velja predvsem za graditelje mostu čez Ljubljanico in viadukta mimo Verda. Tu so morali s temelji ponekje seči celih 22 metrov globoko pod trato. Ko bodo gradili cesto naprej proti Ljubljani, bodo imeli nasploh manj ugodna tla, saj bo na 13,5 kilometrov dolgi poti do Dolgega mostu kar 11 kilometrov na negotovih barjanskih tleh.

Tu na začetku nad Verdodom je vse prepleteno in nametano. Nad parketarno, h kateri pravkar rijejo nov doroz, se bodo dvignili nosilni stebri velikega viadukta, ki bo v nestremem klanecu (4 odstotke) splezal k Štampetovemu mostu.

Na koncu poti smo! Ali na začetku, kjer bodo stale hišice za cestarje in cestinarje (po dva milijona naj bi nabrali vsak dan). Toda bolj kakor pogovor o tem, kako bo cesta opremljena (ograja za divjad, telefoni na vsaki 2 kilometra, baloni za veter in avtomatske naprave za preprečevanje poledice) nas zanima, kako bomo gradili naprej.

Sogovorniki dvigajo roke: »Kdo ve?«

Papirji pravijo, da bo leta 1975 »stekla« ta cesta in polovica (ena smer) ceste Hoče-Levce, gradili pa naj bi takrat že odsek med Dolgin mostom in Vrhniko ter med Postojno in Razdrtim... Šele leta 1990 pa bi povsem stekla prava avtomobilska cesta po vsem križu »Slovenike« in »Ilirike«. To je našt, ki je odvisen predvsem od denarja; ali — bolj od denarja kakor pa od strojev.

»Morali bi preja« pravi strokovnjak, ki noče biti imenovan. Takih, ki se pretirano podvzajajo, ne gledajo lepo. »Morali bi preja, Stavim, da bi lahko tudi to cesto, ki jo pravkar gradimo, lahko odprli vsaj pol leta prej. Se mi zdi, da jo kar bomo...«

DRAGO KRALJ

Pionirji in cigani smo!

Ob cesti iz Postojne na Reko, nekaj sto metrov pred letališčem, stoji na desni ob cesti delavska baraka. Streha, ki je pokrita s saloničnimi ploščami, je na vsakih nekaj metrov prepasana z žicami. Te pa so pritrjene na stebrišče, ki tiče trdno v zemlji. Ker stoji na odprtem, bunja pa je tam okrog doma, karže ta naprava, da tu gospodarji skrbno delovodja.

Iskala sva ga in ga našla med betonirskimi stebri, ki že štalo kvadrata in na katere bodo posadili nadvoz reške ceste. Ime mu je Maks Urbanija. Doma je iz Senjusa pri Moravčah. Zgovornost mož nam je povedal, da je star 47 let in da ima doma ženo in štiri otroke. Poudaril je, da je prvi veterani svojega podjetja in politika. Osmega januarja bo namreč minilo že 21 let, kar nepretrgano dela pri »Gradisu«.

Človek, ki da pol svojega življenja nekemu podjetju, je z njim prav gotovo povezan. In to Urbanija je. Uspehe svojega podjetja čuti kot svoje uspehe in težave tudi.

Kot iz rokava je stresal: »Najprej sem gradil Litostroj, nato pa razne zgradbe v Ljubljani in drugje. Potem most čez Rižano za koprsko železnico, pa spet veliki most na Peradiči. Sedaj pa smo tu. Gradimo na treh odsekih. V moji skupini je petnajst delavcev. Ko pa bo mrazu pet stopinj, bomo tu pustili delo do pomladi, tačas pa gremo midat k morju. Selimo se kot ptici na jug.«

Potem pa je padla grenka kaplja v njegovo besede: »Veste, je pa naše življenje kar cigansko. Človek živi dvajset let v barakah, daleč od doma. Domov grem lahko le v soboto. Za en dan.«

Pa se je spomnil še na svoje delavce in je dejal: »Oni pa so še na slabšem. Če hočejo iti domov, na primer, v Boeno, potrebujejo vsaj tri dni, od tega se dva dni samo vozijo. Tako morejo iti domov le enkrat na mesec. Pa tudi zaradi hrane smo v našem poklicu reveži. Hranimo se vedno v menzah. Če delamo kje dalj, nam jo vozijo, jed pa je zato postana. Prav čuden se, da imam še zmeraj zdrav želodec.«

Nato pa je spet zagorel in jedrnat povedal: »Bojujemo se in dosegamo uspehe!«

Tako se je bil ugrel, da je kazalo, da govori že kot propagandist, a glas in pogled sta pravila, da misli iskreno, ko je dejal:

»Mi gradbeniki smo pionirji svetla! Na ledino pridemo vedno najprej mi. Od ustanovitve naprej je naše podjetje po-

MAKS URBANIJA

stavilo 3500 zgradb. Od hiš, palač in mostov do železarn in elektrarn. Pa tudi plačo smo dobili ob koncu vsakega meseca zmeraj stoddotnostno in nikdar manj. Jaz sem a plačo zadovoljen. Sicer pa je poglavitno, da je delo. Dokler bo, bo vse dobro.

Potem nama je z ljubeznivo govoril o svojem očetu. Ko pride domov, mu, 82-letnemu možakarju, pripoveduje, kako gradijo. Ko zgradi, pa ga pelje tja, da mu pokaže, kako je v resnici. In je ves ponosen, ko se oče čudi in vzhika »O zlodja, kako pa ste to naredili?«

Poslovila sva se in že odhajala po bistni poti, ko se je obrnil in zaklical za nam. »Hej, se volje! Mislim, da bi bil lep stavek: Če bi postavil vse, kar smo zgradili v našem podjetju na en prekor, bi nastalo mesto, ki mu ne bi bilo para.«

ILJA POPIČ

Za dosežke telesne kulture

Šestič Bloudkova priznanja

Doslej 38 nagrad in 105 plaket

LJUBLJANA – Minuli četrtek so na obletnico smrti inž. Stanke Bloudka, nadvse zaslužnega slovenskega telesnokulturnega delavca, že šestič podelili priznanja z njegovim imenom. Bloudkove nagrade in plakete so najvišja družbena priznanja v SRS za dosežke na področju telesne kulture pa tudi spremenljajočih dejavnosti. V prvih petih letih je nagrado prejelo 38 posameznikov in organizacij, plaketo pa so podelili 105 posameznikom in organizacijam. Letos je bilo podeljenih 5 nagrad in 27 plaket. Objavljamo obrazložitev za letošnja priznanja.

JOŽA COP

INŽ. BORIS KRISTANČIĆ

Nagrade

JOŽA COP, Jesenice, Bloudkovo nagrado prejme za življenjsko delo

Joža Cop (rojen leta 1883) je ena izmed osrednjih osebnosti slovenskega planinarstva, v katerem deluje več kot pol stoletja. Sodi v starejši rod planincev-alpinistov, ki je bil na vrhuncu v letih med obema vojnama, vendar Joža Cop je bil v planinskem društvu Jesenice dejaven tudi še po osvoboditvi. Pravi pravzaprav je ni planinske dejavnosti, s katero ne bi bilo povezano njegovo ime. Samo pleznarstva povzročijo v raznih evropskih gorstvih opravil več kot 500, med njimi več kot 50 prvenstvenih vponov in smeri. Še kot petdesetletnik je preplezal severno steno Triglavu – centralni steber, kar pomeni vrhunske dosežke in se ta steber zdaj imenuje po njem – Copov. Njegove zasluge pa niso le v osvajanju gora, marveč je svoje izkušnje tudi nesestrižno prenašal na mlade. Bil je dolgoletni inštruktor za mladino in mlade alpiniste, skrbel je za alpinistično vajo vojaških kadrov. Ves čas svoje alpinistične aktivnosti je bil postrvovalen gorski relevalc, vključno v gorsko reševalno službo pri PD Jesenice. Dolga leta je bil tudi gorski vodnik za vpono vseh telefnostnih stopenj.

BORIS KRISTANČIĆ, Ljubljana, Bloudkovo nagrado prejme za strokovno in organizacijsko delo

Inž. Boris Kristancić (rojen leta 1931) je športnik, s čigar imenom je najtežje povezan vzpon slovenske in jugoslovanske košarke – od začetkov do svetovnega vrha. Najprej kot igralec in nato še kot trener, strokovnjak in organizator ni bil samo sodobnik vseh mejnikov v jugoslovanski košarki, marveč je bil ob mnogih tudi gonilna sila za nove prijemne in zastavljene načrte. Prvo izmed njegovih uspešnih torišč dela je bilo v klubu Enotnost, ASK oziroma Olimpiji, s katero je kot igralec in trener večkrat osvojil državno prvenstvo. Kot državni reprezentant je bil udeležen pri prvih uspešnih v mednarodni areni, nato pa kot trener, član in zdaj predsednik strokovnega sveta Košarkarske zveze Jugoslavije prispeval velik delež k poti na svetovni vrh. Delavac tudi v Košarkarski zvezi Slovenije, je bil eden izmed po-

budnikov, da Ljubljana kandidira za prireditelja svetovnega prvenstva leta 1970. Njegova velika zasluga je, da je bilo Jugoslaviji to prvo svetovno prvenstvo na evropski celini tudi zaupano, kot generalni sekretar organizacijskega komiteja pa je tudi bistveno pripomogel, da je tako vsestransko uspešno – tako po organizacijski kot po športni strani.

MILOŠ STERGAR, Koper, Bloudkovo nagrado prejme za strokovno in organizacijsko delo

Prof. Miloš Stergar (rojen leta 1910) je vse svoje življenje posvetil gimnastiki, ki ji je zvest še zdaj. Potem ko je končal svoje tekmovalno pot, med katero je zastopal Jugoslavijo in po vojni Svobodno tržaško ozemlje, je še v Trstu (do leta 1953) in nato v Kopru deloval kot vsestranski telesno-kulturni delavec. Preobširno bi bilo naštevati vse funkcije, ki jih je bil že s uspešnom opravo Miloš Stergar. Bil je aktiven v osnovni organizaciji – društvu, v občinski zvezi, v republiški in svetovni strokovni organizaciji na eni strani kot voditelj in trener, na drugi pa kot strokovni in organizacijski delavec. Izredno pomembna je tudi njegova sodniška funkcija – je mednarodni gimnastični sodnik in je sodil tudi na olimpijskih igrah v Mehiki, razen tega je zelo uspešen na uspehi XVII. svetovnega prvenstva v gimnastiki, katerega prireditelj je bila Ljubljana, Miloš Stergar pa je bil generalni sekretar organizacijskega odbora. Označiti valja še njegovo strokovno in organizacijsko delo, ki ga je v svojem sodništvu in tehnično sfero v gimnastiki.

ALOJZI SEF, Ljubljana, Bloudkovo nagrado prejme za delo v športni medicini

Dr. Alojzij Šef (rojen l. 1912) je pri nas opravljal pionirsko delo na področju športne medicine ne le v slovenskem, marveč tudi v jugoslovanskem merilu. Dr. Šef ni bil le pobudnik za izredno potrebno in koristno dejavnosti, marveč je vsakokrat smogel toliko moči in volje, da je športni medicini ob zaslovljenosti, do katerih je prihajalo zaradi najrazličnejših vzrokov, smel vodilni nov življenjsko moč. Dr. Šef je deloval in še deluje na vseh stičnih športnega širjenja. V klubih, v športnih ambulantah in v šport-nomedicinski publicistiki si je pridobil cenjeno ime, ves ta čas pa je tudi profesor za športno medicino najprej na srednji, nato na višji in zdaj na visoki šoli za telesno kulturo v Ljubljani. Izredno velik je število del, ki jih je objavil v mednarodnih športno-medicijskih stikov. Predaval je na številnih strokovnih sestankih in kongresih v tujini, dolgih 15 let pa je tudi vodil skrupulozno športnih zdravnikov Slovenije. Bogata je tudi njegova publicistična bera, ki obsega vrsto knjig in brošur, predenaj in članov, njegova velika zasluga pa je tudi, da je leta 1967 objavil publicistično dejavnost za področje športne medicine s prvotnim tujajzajem športno medicinskih objav, ki so zdaj postale vsesplošno znane in mednarodno priznana strokovna edicija.

SMUČARSKO DRUŠTVO JESENICE, Bloudkovo nagrado prejme za uspehe v tekmovalnosti in množičnem športu

Smučarsko društvo Jesenice je v letih po osvoboditvi eno najuspešnejših amaterskih organizacij v Jugoslaviji. Dolga leta je sponzoriralo državna ekipna prvenstva, pa tudi v zadnjih sezonah kaže izjemne uspehe. Mnoga najbolj znana imena jugoslovanskega smučarstva so nastopala pod okriljem tega kluba oziroma slija društva, ki združuje vse smučarske celice v občini. Pri tem ni moč kolektivno spoznati v eni izmed smučarskih panog, marveč so reprezentanti in uspešni delci enakomerno porazdeljeni tako na alpsko smučanje, kot tudi skoke in teko. Na sedanjih olimpijskih igrah v Grenoblu in na svetovnih prvenstvih v Val Gardenu in Štutgartu v Nemčiji so bili med jugoslovanskimi reprezentanti številni člani Smučarskega društva Jesenice, nekateri med njimi pa so dosegli tudi svetovne vrhove. Vendar je v društvu poudarek tudi na širši kvaliteti. Več kot 80 smučarjev in smučark društva je kategoriziranih, zelo razvejano pa je v društvu tudi delo s mladino. Tudi vsaji lastnega strokovnega kadra posredujejo pri SD Jesenice veliko pozornost. Velja še omeniti vsakolikatne tradicionalne prireditve, ki jih organizira društvo, med njimi pa je še posebno pomembna tekma za slika Vitranca v alpskem smučanju moških v Kranjski gori, ki je še nekakšna steta tudi za svetovni pokal.

Plakete

ANCKA AZMAN, Kranj, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko in strokovno delo

Ančka Azman (rojena leta 1920) je ena najuspešnejših aktivnih delavk v telovadni organizaciji v Kranju. Dolga leta je bila

načelnica TVD Partizan Kranj, toda razen v društvu je delovala tudi v okrajnih in občinskih forumih. Delež te nadvse agilne telesnovzgojne delavke – sodnice in organizatorke je pomemben tako v vsakodnevnem društvenem življenju kakor tudi ob vseh pomembnih telovadnih nastopih, paradah, tekmovanjih in drugih manifestacijah.

BOŽO BENEDIK, Bled, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

Božo Benedik (rojen leta 1916) je še mnogo leta znana osebnost v veslaškem športu. Ves od leta 1954 je predsednik veslaškega kluba Bled, je dolgoletni predsednik veslaškega regatnega odbora, bil je sekretar organizacijskega komiteja za evropsko prvenstvo 1965 na Bledu, razen tega pa dela v Veslaški zvezi Slovenije. Veslaški zvezi Jugoslavije in v mednarodni veslaški federaciji pa tudi v občinski zvezi za telesno kulturo Radovljica. Veliko zaslug mu gre tudi pri izgradnji veslaškega centra na Bledu, ki je edini tovrstni objekt v državi. Skratka: je človek, brez katerega si veslaškega športa pri nas ne moremo zamisliti.

MILOJKA BOŽIČ, Celje, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko in strokovno delo

Milojka Božič (rojena leta 1916) se je že kot mladinca odločila za delo z najmlajšimi. S praktičnim delom in vztrajnostjo si je pridobila znanje, ki ga pri TVD Partizan Celje Gaberje posreduje od najmlajših do najstarejših članov. Vsa povojna leta je aktivna vodnica vseh oddelkov – od cibanon do starejših članic. Vodila je oddelke za telovadne nastope, za akademije in treniranja ženske vrste za tekmovalna v vajah na orodju. Kot izredno agilna telesnovzgojna delavka je že dolgo vrsto let članica upravnega odbora društva in članica komisije za gimnastiko in temeljno telesno vajo pri občinski zvezi za telesno kulturo Celje.

FRANČEK BRGLEZ, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

Franček Brglez (rojen leta 1922) je eden izmed najuspešnejših šahovskih organizatorjev v Sloveniji. Skorajda ni pomembnejše šahovske akcije, pri kateri ne bi bil aktivno udeležen tudi on. To velja tako za delo v zvezi kot v osnovni organizaciji, tako za organizacijsko kot sodniško. Franček Brglez se udeležuje tudi v doplnjenem

MILOŠ STERGAR

DR. ALOJZIJ ŠEF

šahu in je v tej specialnosti v letu 1970 osvojil evropsko prvenstvo.

TILKA GAJSEK, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke in organizacijsko delo

Tilka Gajšek (rojena leta 1924) je bila več kot desetletje članica jugoslovanske odbojarske reprezentance. Nastopala je v času, ko je ta reprezentanca dosegala svoje največje uspehe. Ko je prenehala s aktivnim nastopanjem, se je najprej posvetila trenerstvu delu v odbojarskem klubu Ljubljana, katere sekretar je že več kot 12 let. Tilka Gajšek je hkrati tudi član sekretariata Košarkarske zveze Slovenije.

BLAZ JAKOPIČ, Jesenice, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke

Blaz Jakopič, alpski smučar, član smučarskega društva Jesenice, (rojen leta 1945), je v zadnjih sezonah najboljši alpski smučar v Jugoslaviji. Večkrat je osvojil državno prvenstvo, stalno je nastopal za državno reprezentanco, iskaval pa se je tudi v mednarodni areni. Med drugim je postal balkanski prvak, največji uspeh pa je dosegel leta 1970 na svetovnem prvenstvu v Val Gardenu, ko je bil v slalomu 17., v trojni kombinaciji pa 11. Za mladim smučarjem je lahko tudi dejstvo, da je Blaz Jakopič ob tekmovalnem športu diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani.

VINKO JELOVAC, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke

Vinko Jelovac (rojen leta 1949), košarkar ljubljanske Olimpije, je igral v jugoslovanski košarkarski reprezentanci, ki je na svetovnem prvenstvu 1970 v Ljubljani osvojil zlato kolajno. Odigral je že več kot 50 tekem za državno reprezentanco in dobil srebrno kolajno tudi že na evropskem prvenstvu 1969. Z ljubljansko Olimpijo je osvojil državno prvenstvo v sezoni 1969-1970. Športu se je posvetil tudi poklicno; saj se je vpisal na Visoko šolo za telesno kulturo.

STANE KOŠNIK, Kranj, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

Stane Košnik (rojen leta 1903), je bil že pred vojno aktiven strelc in delavec v strelski organizaciji. Takoj po osvoboditvi se je pomnožno vključil v strelsko organizacijo in je eden od najbolj aktivnih organizatorjev povojne strelske dejavnosti na Gorenjskem. Največ svojega prostega časa je posvetil delu in strelski druščini strelca, v kateri je od ustanovitve v letu 1964 pa do danes tehnični sekretar. Staneta Košnika odključuje izredna prisadnost in vztrajnost in je s svojimi dosežanim delom pomembno prispeval k razvoju strelstva v širši družbeni sredini.

FRANCE LEVSTEK, Ribnica, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

France Levstek (rojen leta 1909) je vsestranski telesnokulturni delavec v društvu Partizan in občinski zvezi za telesno kulturo Ribnica. Bil je glavni pobudnik za protivorilne akcije pri izgradnji stadiona in amaterske skokalnice tar adaptaciji doma v Ribnici. Bil je nosilec proslav ob 50., 60. in 70. obletnici organizirane telesne vaje v Ribnici dolga ter številnih drugih spominskih prireditve. Zdal je predsednik nadzornega odbora TVD Partizan Ribnica, tajnik občinske zveze za telesno kulturo Ribnica in član izvršnega odbora Zveze za telesno kulturo Slovenije. Četrtstoletni razvoj povojne telesne kulture v Ribnici je vprecejšnji meri povezan s imenom Franca Levsteka.

EVA LUDVIK, Štore, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke

Eva Ludvik (rojena leta 1930) je ena izmed najboljših, ki je v novejši dobi nadaljevala bogato tradicijo visokih uvrstitev slovenskih tekmovark na svetovnih prvenstvih. Članica Partizana Koprarnja Štore je na letošnjem svetovnem prvenstvu v Bolzanu – v svojem prvem nastopu – osvojila edino (bronasto) kolajno na SFRJ: v parih žensk, skupaj s Kaločajevc iz Zrenjanina.

JANEZ LUMINA, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za strokovno in organizacijsko delo

Janez Lumina (rojen leta 1926) je eden izmed tistih smučarskih delavcev pri nas, ki so največ storili za razmah smučarskega športa v jugoslovanski ljudski armadi oziroma izredno mnogo prispevali k sodelovanju med armado in amatersko organizacijo. Ze med NOB – je nosilec spomenice – se je v praksi opredelil o koristnosti smučanja za izpopolnjevanje tudi vojaških nastop. Kot oficer R.A., zdaj je godpokovnik, je vodil množično smučarskih in planinskih tečajev ter usposobil na uspeh vojakov in strank. Kot eden izmed pobudnikov izgradnje smučarskega centra R.A. na Pokljuki, ki je edaj opremljen tudi s vlečnico, je sodeloval za sodelovalni pouk smučanja v JLA.

RUDI MALE, Celje, Bloudkovo plaketo prejme za vztrajnost v športnem delu

Rudi Male (rojen leta 1931), član atletskega društva Kladiivar, je izjemno svoje telo. Še vedno do dvajset let je aktiven v atletski, in strel v tihih in hoji, na dolgo proge. Prav gotovo je tako Slovenec, ki je

GIMNASTIČNA VRSTA S TRENERJEM JANEZOM SLIBARJEM

v letih po osvoboditvi pretekli in prehodil na športnih tekmovanjih največ kilometrov. Njegova prizadevanja, tudi sicer je zgled amaterskega športnika, pa niso ostala brez uspehov. Bil je večkrat slovenski prvak in rekord v tekah, v zadnjih letih pa državni reprezentant in prvak v hoji, ki je nekajkrat uspešno nastopil tudi že na balkanskih igrah in priboril ekvipi SFRJ točke v disciplini, v kateri je sicer ostajala praznih rok.

MILAN NAPRUĐNIK, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

Inž. Milan Napruđnik (rojen leta 1927) se je vključil v atletsko dejavnost takoj na začetku povojne rasti slovenske atletike. Z mladostnim članom je pomembno prispeval k formiranju atletskega kluba Enotnost,

BLAZ JAKOPIČ, član Jesenice, ki so dobitel Bloudkovo nagrado

ki je po njegovim tehničnim vodstvom kmalu postal eden vodilnih v državi. V Celju je pri atletskem društvu Kladiivar nadaljeval delo svojih predhodnikov, po vrnitvi v Ljubljano pa je bil šest let predsednik Atletske zveze Slovenije. Na njegovo pobudo je dobila slovenska atletika dveje pomembnih tekmovanj oziroma prireditve: atletski šolski pokal eno najbolj množičnih športnih tekmovanj v republiški nasploh in tradicionalni mednarodni atletski miting "Alpe-Adria". Milan Napruđnik je polnih 25 let posvetil razvoju slovenske atletike in je primer izredno postrvovalnega športnega delavca.

ŠTEFAN PESJAK, Radovljica, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke

Stefan Pesjak (rojen leta 1943), valjalec v jeziški zveznici, je Jugoslavijo zastopal na letošnjem letovljenem X. svetovnem prvenstvu v padalstvu. Kot član alpskega letalskega centra Lesce se je z 800 skoki uvrstil v našo izbrano vrsto in dosegel z njo v skupinskih skokih na črji s 1000 m drugo mesto in s tem srebrno kolajno. Izredno uspešno je sodel tekmovanje tudi med posamezniki in se mu je eno izmed odličij izmuznilo prav v zadnjem trenutku.

JANEZ SLIBAR, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za strokovno delo

Janez Slibar (rojen leta 1933) je bil tudi sam tekmovalec vsesnega razreda v gimnastiki, vendar se je največ študija in poklica (pravnik) kmalu odrekal tekmovalni poti in se začel ukvarjati s vado mladih. Z leti je prevzemal tudi starejše tekmovalce in postal naslednji vodnik moške gimnastične vrste Jugoslavije, ki jo je med drugim odlično vodil na olimpijskih igrah v Mehiki in na svetovnem prvenstvu v Ljubljani, kjer je dosegla svoja največja uspeha po osvoboditvi.

DUŠAN TOMAŽIČ, Maribor, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

Dr. Dušan Tomažič (rojen leta 1922) se je že v zgodnji mladosti vključil v telesno kulturo kot tekmovalec, po vojni pa je bil med prvimi organizatorji telesnokulturne dejavnosti v Mariboru. Bil je več let predsednik amaterske podzveze v Mariboru, po združitvi občinskih zvez za telesno kulturo pa je postal prvi predsednik Zveze za telesno kulturo Maribor, katere predsednik je še zdaj. Obenem je tudi podpredsednik smučarskega kluba Branik in med glavnimi organizatorji tradicionalne smučarske prireditve FIS v Mariboru. Je tudi član izvršnega odbora Zveze za telesno kulturo Slovenije. V vseh forumih je čutil njegovo dejavnost in naspredne poglede.

RUDOLF VARL, Nova Gorica, Bloudkovo plaketo prejme za organizacijsko delo

Rudolf Vari (rojen leta 1909) je še od rane mladosti vsestranski telesnokulturni delavec. Bil je aktiven telovadec, atlet in nogometaš. Po osvoboditvi je v vseh krajih svojega službovanja: na Jesenicah, v Kranjski in Novi Gorici, pomembno prispeval k razvoju telesne kulture – kot organizator številnih množičnih nastopov in pobudnik za ustanjevanje novih organizacij. Zdal delo predvsem v nogometni organizaciji na Gorškem, Polkih dvajset let je tudi član vodstva nogometnega kluba v Novi Gorici.

JOŽE ZADNIK, Maribor, Bloudkovo plaketo prejme za strokovno delo

Jože Zadnik (rojen leta 1915) je najbolj uspešen sestavljalco akademskih sestav v Jugoslaviji. S številnimi sestavi je dosegel pomembne uspehe ne samo na raznih prireditvah v Jugoslaviji, marveč tudi na gimnazskih in drugih nastopih v tujini. Aktivno dela kot trener, sodnik in prednik vsa povojna leta v društvu Partizan Maribor. Njegova zasluga je, da so člani tega društva še večkrat nastopili na silepni prireditvi ob znevu mladostje v Beogradu. S svojim dosedanjim delom na področju akademskih sestav je pomembno prispeval k ugledu Jugoslavije na tem področju telesne kulture.

ALBIN ZAVRŠNIK, Bled, Bloudkovo plaketo prejme za vsestransko dolgoletno delo

Albin Završnik (rojen leta 1906) je v vseh krajih svojega službovanja kot telesnovzgojni pedagog pomembno prispeval k razvoju telesne kulture. Bil je med prvimi, ki so v naši republiki organizirali pouk telesne vaje tako, da so vsi učenci naučili smučati in plavati, hkrati pa je navduševal množico okoli sebe za druge športne panoge, zlasti atletiko in gimnastiko. Mnogi od njegovih nekdanjih učencev so kasneje dosegli vidne tekmovalne uspehe. Kot svetovalec za telesno vajo na Gorenjskem je bil izreden organizator in koordinator dela. Zaslužen je za boljše materialno opremljenost šol, mnoge šole pa so prav po njegovih zaslugi dobile igrišča, ob novogradnjah ali adaptacijah pa tudi telovadnice. Albin Završnik je več kot 50 let življenja posvetil telesni kulturi.

ALOJŠA ZORGA, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke

Alojša Zorga (rojen leta 1947) je za košarkarsko reprezentanco Jugoslavije doletel odigral 70 tekem in med drugim nastopil tudi na olimpijskih igrah v Mehiki in svetovnem prvenstvu v Ljubljani. Je torej dobitnik srebrne kolajne iz olimpijskih igr 1968 in zlata s svetovnega prvenstva 1969. Kot eden najboljših športnih igralcev Olimpije je sodeloval tudi za bojujete državne prvenstva v sezoni 1969-1970.

GIMNASTIČNA VRSTA JUGOSLAVIJE NA SVETOVNEM PRVENSTVU 1970, Bloudkovo plaketo prejme za tekmovalne dosežke

Moška jugoslovanska gimnastična vrsta, ki so jo sestavljali samo slovenski tekmovalci, je na svetovnem prvenstvu v Ljubljani dosegla največji povojni uspeh jugoslovanske gimnastike. V najmočnejši mednarodni konkurenci se je uvrstila na imenitno četrto mesto, s čimer je za dve mesti izboljšala platinu s olimpijskih igr 1968, v Mexicu. Ob Milu Gerarju, ki je Bloudkovo priznanje – nagrado – dobil že leta 1968, so v jugoslovanski reprezentanci telovadci: JANEZ BRODNIK (rojen leta 1944), član Partizana Narodni dom Ljubljana, 20. v generalni uvrstitvi na svetovnem prvenstvu, doslej 31-krat v reprezentanci SFRJ;

MILENKO KERNIČ (rojen leta 1946), član Partizana Narodni dom, 18. v skupni uvrstitvi na svetovnem prvenstvu, 22-krat v reprezentanci Jugoslavije;

AVGUST KUŠELJE (rojen leta 1942), član Partizana Narodni dom, 39. v mnogobojju na svetovnem prvenstvu, 32-krat v reprezentanci SFRJ;

DRAGO ŠOSTARIČ (rojen leta 1942), član Partizana Zgledniček Maribor, 76. v mnogobojju na svetovnem prvenstvu, 11 krat reprezentant Jugoslavije;

MILOŠ VRATIC (rojen leta 1948), član Partizana Spodnja Šiška v Ljubljani, 21. v skupni uvrstitvi na svetovnem prvenstvu in 4. v vajah na konju s ročaj, 17-krat v reprezentanci SFRJ.

OBČINSKA ZVEZA ZA TELESNO KULTURO RAVNE NA KOROŠKEM, Bloudkovo plaketo prejme za uspehe pri razvoju telesne kulture

Občinska zveza za telesno kulturo Ravne na Koroškem je v zadnjih letih izredno razgibala telesnokulturno življenje na svojem področju. Z ustanovitvijo številnih strokovnih odborov za posamezne športne panoge in organizacijo občinskih tekmovanj je pritegnila v aktivno telesnokulturno življenje ne samo mladino, marveč tudi starejše člane. Za tako bogato razvejano dejavnost je občinska zveza Ravne na lačno pobudo in ob pomoči drugih, izkrlala številne strokovne, trenerske in sodniške kadre. Občinska zveza za telesno kulturo Ravne pa je hkrati tudi pobudnik za poživitev dela v sosednjih občinah in ima tudi pri tem velike uspehe. Občinska zveza za telesno kulturo Ravne je s svojim delom lahko vsor številnim občinskim zvezam za telesno kulturo v naši republiki.

UREĐNIŠTVO ŠPORTNIH ODDAJ RADIA LJUBLJANA, Ljubljana, Bloudkovo plaketo prejme za propagandno delo v prid telesni kulturi

Uredništvo športnih oddaj radia Ljubljana se je v 40 letih od prvga športnega prenosa pri nas oslorna nekaj več kot 30-letnem obdobju delovanja športne redakcije, raslo od nepomembnega informativnega oddelka do samostojnega uredništva s svojimi novinarji in redaktorji številni oddajami. Uredništvo se je na najbolj razmahno v sednjih letih, ko je naspredno po eni strani bistveno premak k aktualnosti in hitrosti vsestranskega poročanja, po drugi strani pa je vedno bolj prodiralo v program tako imenovano humanistično pojmovanje telesne vaje, športa in rekreacije, ki je našel prostor v vseh oddajah, zlasti pa še v okviru jutranjega bloka – v oddaji s telesna vajo, šport, rekreacije.

Avstrijska Štajerska

Največje odkritje: turizem

Z novinarskega obiska

(Nadaljevanje iz kance)

Štajerska se kot agrarna in rudarsko-industrijska pokrajina dolgo ni posebej zanimala za razvoj turizma, saj ima tudi v državi sami tako dominantne sonce (Salzburg, Koroska, Gorja Avstrija), da se skoraj ne bi smela s njimi tekmovali. Toda bistrovinski gospodarstveniki so sredi leta napravili marsikaj uspešnega tudi na področju turizma.

Pokrajina ima zdaj okoli 90.000 tujstev postelj, 250 kopalnic, 500 zračnih vzpenjal in šolnic. Tipični primer sodobnega prostorskega razvoja je Ratten v zahodni Štajerski, blizu rudarske občine s 400 ruderji, ki so izgubili svoj premožni in poklic. Občlani so jih že vsprej pripravljale na gostinstvo in jim poleg šolanja omogočili ugodne kredite. V dobrih petih letih se je v kraju dvignilo število nočnih od 2.500 na 40.000. Zdaj je to občina s šivlenskim standardom visoko ravne industrijske družbe. Pokrajina je tam s svojimi sredstvi sgrajala športne objekte.

Štajerska ne dosega niti 10 odstotkov nočnih Avstriji, kljub temu pa prevzema leta šestdeset milijonov. Največji del gostov so domačini, med njimi Gradci, Dunajci in drugi mest, ki predstavljajo kar 90 odstotkov vseh gostov. Med tujci so na prvem mestu zahodni Nemci, Jugoslavo pa na petem; 90 odstotkov vseh gostov so avtomobilisti. Štajerska je podobno kot Slovenija tipična tranzitna dežela, saj potuje na leto več kot šest milijonov potnikov po njenih cestah in progah. Povprečno potroši gost na Štajerskem 150 šillingov (ok. 80 novih dinarjev) na dan, razmeroma visoke dohodke pa imajo gostinci z simstikom turizmom, kajti pozimi potroši gost vsaj dvakrat več kot poleti.

V Gradcu zelo resno govorijo o sodelovanju s Slovenijo in Hrvaško (v sadnjem času pa tudi s BiH) na področju turizma. Skupaj s Turistično zvezo Slovenije bodo organizirali prihodnje leto v aprilu štajerski teden v Ljubljani in se z bogatim kulturnim programom (graška opera, o štajerskem turizmu, o kampingu in posebej o simstikom športu) predstavili našemu občinstvu.

Kmet - hotelir

Poseben ponos Štajerske je območje pod trizisečakom Dachsteinom, planota Ramsau in dolinski bazen Schladning. Ramsau je tipična gorska kmečka občina, planota, dolga 18 in široka tri kilometre. Od 140 kmetov sta zdaj le dva, ki nimata tujstkih sob; oblasti so prepričane prav vse, da jim je bodočnost - pravzaprav že uspešna sedanost - v turizmu. Kmečkimi sinovom dajejo na primer brezplačno na voljo zemljo in les za gradnjo objektov, ker hočejo kot gostince ohraniti za vsako ceno ravno domačine-kmete in pravi kmečki ambiant. Ramsau samozavestno odbija vabilje ponudbe iz Nemčije in ne dovoljuje množičnih zidov. Planota sprejme do pet tisoč gostov hkrati in ima na leto pol milijona nočnin. Seveda pa gostom tudi nekaj nudijo: 24 vzpenjal jih popelje na smuk, 40 konj jih vozi po snežnih stezah, visoko pod skalo mogočnega Dachsteina pa jih popelje nova planiška cesta, ki jo čistijo tudi takrat, ko jo pokriva šestmetrska snežna odeja. Občina čisti 70 kilometrov cestič samo na planoti, poleg njih pa še okoli 30 km sprehajališč. Vse to za goste!

Na Dachstein, največji vrh Štajerske, te popelje v nekaj minutah žičnica, ki premeza brez nosilcev tisoč metrov visoke razlike in na vrhu zastrni ob pogledu, ko se v soncu zablistajo na severni strani zasne-

ženi ledeniki, medtem ko je južna vsa topla, brez vetra, poročena s iglavci vse do zadnje stene pod vrhom. Velike gondole s po 70 turisti prepeljejo na leto okoli 170 tisoč turistov na vrh in odplačujejo investicije sto milijonov šillingov, ki se bodo povrnil v desetih letih.

Slovenščina globoko v Alpah

V Admontu na severnem Štajerskem je svetovno znana, največja samostanska knjižnica na svetu. Leta 1974 bodo tam praznovali 900-letnico mesta in samostana in že razmišljajo o gostih, ki bi jih od vseh strani povabili.

Zupan mesteca Admont se piše Martin Petritsch. Segavost tega priljubljenega mestnega očeta in hkrati ravnatelja tamkajšnje moderne šole pa je našega porekila; njegov oče je bil v Trstu v službi cesarsko-kraljevske mornarice. Na naše začudenje, kako, da najdemo tako daleč od meje tako slovensko ali vsaj slovensko ime, nam samozavestno odvrne: »Pravzaprav bi se moral vsak pravi avstrijski priimek končati na -ič... Da kri ni voda, nam je kmalu nato dočezala tudi njegova šarmantna hči, učiteljica v tej šoli. Ko smo se poslavljali, me je namreč pobarala, če ji ne bi mogoč priskrbeli note za otroški pesmič »Škrjanček poje, žvrgolje in« Šlišala sem ptička petis. »Veste, moji otroci tako radi prepevajo slovenske pesnice...« Seveda, gospodična Brigitte Petritsch, seveda nam jih bom poslal. In ne pozabite priti kdaj prepevat s otroci tudi k nam, v našega očeta rodnih kraj.

Ravnatelj Petritsch nam je razkazal svojo moderno šolo, posebej že jezikovni laboratorij, v katerem se otroci učijo angleščine, francosčine in drugih jezikov po najmodernejših metodah, s slušalkami na glavi in z magnetofonom pod mizico. Resno razmišlja, da bi vzpostavil s kmeško slovensko šolo tesne stike in da bi povedel svoj učiteljski zbor na ekskurzijo k nam. Vsekakor pa bi se splašala: naši učitelji bi se iz Admonta morali vrniti s precejšnjo zavistjo.

Zasluga župana Petritscha pa je tudi turizem. Dolina reke Enns je tako že sama po sebi vaba za goste; slovenskega gosta pa vabi tja povrh vsega še takšen propekt v slovenščini: Admont in sosedni kraj Hall ležita v Ennstalu, ob vrodu v tako imenovano Gesäuse, ki nedvomno predstavlja vrhunec visokogorske romantike v Avstriji. Iz Dunaja in Gradca sta dosegljiva s direktnim vlakom, iz Zahodne Nemčije pa preko Selzthalu, od koder peljejo spet direktna zveza v Admont... Kako si ne bi posebej zapomnil tega Admonta! Vso srečo in dober zdravje, gospod Petritsch! Na zvidenje, nam je pomahal v slovo.

Osje gnezdo v arhivih

Slovenski gost je dobrodošel povsod na Štajerskem, predvsem pa v Gradcu. Vsi te nagradijo v pogovoru z lepimi besedami, povsod ponavljajo želje po sodelovanju. Če pa spregovorijo besedo arhiv, potem ti začne sogovornik z nervoznimi zamahi dokazovati, da...

Sicer pa pri nas na Slovenskem vse premalo vemo o tem.

V šolah smo se učili, kako sta Marija Terezija in Jožef II. začela uvajati razne upravne sezname, kako so takrat prvič začeli z izmero zemljišč in delati katastre, urejati matične knjige in tako naprej. Cesar Jožef II. je kot praktični reformator zapri marsikateri samostan in hkrati prenesel v last posvetne gosposke in upravnih oblasti vse, kar se je v zaprtih samostanih našlo. Nadvojvoda Janez (Johann) pa je leta 1811 ustanovil v Gradcu pokrajinski muzej in vanj so se začeli stekati arhivalje iz vse taktarne Štajerske. Sicer pa prislulnimo, kaj pravi o tem znanstvenik. V svoji razpravi o arhivski konvenciji v Avstrijo piše profesor Fran Zwitter takole: »V Gradcu niso nastajali samo arhivi pokrajinskih uradov za vso deželo, ki so seveda važni tudi za njen slovenski del, a po načelu porekila ne pripadajo nam, ampak je bil Gradec že od ustanovitve Jozefina leta 1811 sedež institucij, ki so zbiralile iz vse nekdanje dežele, kar je danes vse koncentrirano v pokrajinskem arhivu (Landesarchiv). Po poreklu iz slovenskega dela dežele so tam arhivi od Jožeta II. uklinjenih samostanov, starejši arhivi skoraj vseh mest in trgov, arhivi raznih gozpostev iz cerkvenih ustanov, mnogi urbarji, katastri, zemljiške knjige, arhivi sodišč, okrožij, okrajne in drugih uradov, med njimi tudi nekateri arhivi, ki so bili izročeni samo v šramboch.

Po razpadu monarhije je bila Avstrija po mednarodnih mirovnih pogodbah dolžna urediti z vsemi novo nastalimi državami tudi vprašanje vrnitve arhivov in kulturnih dobrin. Leta 1923 je prišlo med Kraljevino Srbijo, Hrvatsko in Slovenijo s ene in Republiko Avstrijo z druge strani do podpisane konvencije o vračanju omenjenih arhivaljev, toda neodločnost bivše kraljevine in spretna politika avstrijskih nacionalistov sta pustili konvencijo tako rekoč neizpolnjeno. Vprašanje se je ponovno postavilo po drugi svetovni vojni, predvsem še za Slovenijo, saj je bil Gradec med vojno upravni center okupiranih slovenskih ozemelj in so tja izginili marsikateri naši kulturni spomeniki.

Po dolgih letih čakanj in izogibanja z avstrijske strani sta se obe državi leta 1968 zares domenili, da bodo strokovnjaki obeh dežel ugovorili, kaj bi bilo treba vrniti v duhu omenjene konvencije. Ko pa so

naši zgodovinarji našli vse listine in zgodovinske dragocenosti, ki po mednarodnih normah sodijo k nam - takrat so v Avstriji, predvsem pa v Gradcu, začeli pravo histerično kampanjo. Pokrajinski parlament in vlada sta v takšnem vzdušju eno-dušno odklonila vsakršno reševanje arhivskega vprašanja. Od leta 1960 torej ponovno čakamo na kakšen boljši trenutek, ko bi se naši severni sosedje le zavedali svojih mednarodnih obveznosti in se lotili treznih pogajanj. Sicer pa čus očitno ne dela za nas, ker se v Gradcu glasno in javno širijo tolažilne ugotovitve, češ tile naši južni sosedje Jugoslavoani bodo le pozabili na arhive, ko smo jim pokazali roge... Mi smo jim uradno, deklarativno sicer, dali preko Beograda vedeti, da ostanejo pri naših zahtevah, saj si jih nismo izmislili, ampak nam jih je prisodila mednarodna serbskromenska pogodba.

Vprašanje smo navrgli tudi deželnemu glavarju. Josef Krainer pa je poln vljudne jeze odvrnil: »Ah, spet ti nesrečni arhivi!... Pa zakaj... po tolikem prekanju! Jaz sem že večkrat predlagal: pridite sem in pogledajte si vse, kar koli hočete. Lahko jih filmate, lahko vam damo fotokopije. In to sem tudi že sam napravil; na željo neke vaše ugledne osebnosti sem naročil, naj pripravijo vse, kar želi. Veste, če bi hoteli ponovno dati stvar na diskusijo, ne bi bilo niti vam v korist... Pa, saj je vse nemško pisano... Sicer pa je tudi pravno težko vprašanje - arhivi so pokrajinska last, ne pa zvezna... Naši ljudje bi se čutili... Tako nekako sem lahko razumel njegove razsežane stavke in misli, ki so sicer presenečljivo jasne in povezane.

»Od Avstrije nas loči državna meja že pol stoletja, razvoj na obeh straneh države meje je bil različen in v Avstriji je danes malo ljudi, ki bi jih zanimali problemi, za katere pridejo v poštev ti arhivi, medtem ko so oni za nas zelo dragoceni. Iz vseh teh razlogov bi bilo potrebno to vprašanje končno že rešiti, ugotavlja znanstvenik, profesor F. Zwitter. Mar ni zelo preprosto in tudi logično?

Avto ceste in železnice do Jadrana

Štajerci vsaj tako zvičeno kot mi Slovenci razmišljajo o svojih avto cestah. V primerjavi z našimi pobožnimi željami pa jih po malem že zadaja tudi gradnja. Z Dunaja se Gradcu po osekah približuje tako imenovana južna avto cesta (»Südautohahn«), ki bo s pravkar dograjenim 20 kilometrov dolgim osekom obvozila Gradec po južni strani, v smeri severovzhod-jugozahod. Na zemljevidih in po prvotnih načrtih je njena trasa usmerjena na jugozahod proti Koroski; preko Celovca in Be-

ljaka pa naj bi se povezala pri Trbižu na italijansko mrežo. V tem je pravzaprav lepa zarota proti našim načrtom: promet bi torej dobesedno drsel ob naši meji vse do morja. Neuradno se sicer slišijo govornice, da bodo Štajerci morda le speljali južno avto cesto na našo mejo do Sentilja, medtem ko naj bi po uradni verziji peljala k nam tako imenovana pyhrnska avto cesta (imenovana po prelazu Pyhrn blizu mesta Liesen na meji med Štajersko in Gorjo Avstrijo), ki bi tako povezala Bavarsko preko Salzburga z avstrijsko Štajersko preko Gradca, nato pa preko Maribora povezovala avstrijsko mrežo avto cest do Jadrana.

Kakor pa se že mi bojimo, da nas bodo avstrijske štajerske in koroske ceste pustile na cedilu, tako je strah tudi pri njih, da ne bomo resno zagrabili izgradnje priključkov proti morju.

Pri deželnem glavarju Krainerju in njegovih svetovalcih smo izvedeli, da se je štajerska vlada dokončno odločila za Reko kot matično jadransko luko in da hkrati nestrno pričakuje tudi cestne povezave. Predvsem jih zanimajo najkrajše poti na Jadrano, kajti že zdaj dobiva pokrajina železovo rudo iz Brazilije preko Bakra - da o kolonah štajerskih najtežjih tovornjakov na naših cestah sploh ne govorimo.

Sele prometna situacija nam lahko ponazorji, kako resno je štajerska navezana na svoje južno zaledje. Koder koli bi že usmerila svoj veliki promet, povsod bi naletela na deželnih mejah na prirodne ovire prelaz Semmering proti Dunaju, Tauernske Alpe proti Salzburgu in Nemčiji; edina sprejemljiva velika vodna pot pa ji je naš Jadrano.

Posebna prometna posledica se nam je ponudila v Knittelfeldu, visoko v srednji Štajerski. Gre za pomebno železniško vozlišče, ki bi v kakšni malo drugačni situaciji prav lahko figuralo v naših železniških vozni redih: stara monarhija je svoj čas zgradila progo, ki so jo poimenovali po prestolonasledniku Rudolfu in se je začela v Knittelfeldu, končala pa v - Celju. Danes, nepolnih sto let po tem smo jo v obdobju opuščanja železnic pač pretrgali za nekaj kilometrov, sicer pa se sploh menda ne bi mogel več voziti po tej progi ali pa bi bilo treba vsaj petkrat presedati po podeželskih postajah. Tako pač spreminjajo časi tudi železnice. Knittelfeld je torej ostal železniško središče štajerske in Avstrije sploh; ima odlične stike z našimi železničarji in si baje lahko privoščiti kot edini za dovoljstvo, da direktno poklice svoje kolege in prijatelje v Jugoslaviji. Med vojno so bili naši železničarji internirani v Knittelfeldu in baje so še danes živi lepi spomini nanje. Ubogi Knittelfeld pa je moral drago plačati svoj prometni položaj, poleg Wiener Neustadta (Dunajsko novo mesto) je bil najbolj bombardirano avstrijsko mesto. Danes se zato ponaša z večino novih ulic, z najzgodnejšo okrajno hišo in upra-

vo, z vzorno urejenim varstvom mladine (imajo poseben dom kot zavetišče za šolarje vozače iz bližnje in daljnje okolice). Ko smo že v Knittelfeldu, ne moremo in ne smemo mimo supermoderne avtomobilske dirkalne steze, najmlajše v Evropi, ki ima 10 metrov široko in 6 kilometrov dolgo cestišče, razporejeno v štirih visokih nadstropjih, tako da gledalec od povsod lahko spremlja več kot polovico dirkalne poti, nikjer pa ni ugrožen. Sicer pa jo je treba preizkusiti, takole turistično, ne dirkaino...

V ulku na Štajersko

Kar mora slovenskega obiskovalca štajerske najbolj prijetno presenetiti, je gotovo njihovo šolstvo. Tako pokrajinske kot lokalne oblasti gorvijo z največjim ponosom, kako so poskrbeli za uk in vzgojo mladine. Ko te popeljejo v graško učiteljsko akademijo, te najprej preseneti ekonomičnost nove gradnje same. Stene so iz surovega betona, tla pa - asfalt. »S tem smo prihranili že velik del sredstev in danes nimamo prav nobenih skrbi s čiščenjem tal. Vsi se spremljamo povsod v isti obutvi, kot po mestu. Pa - lepo je to! Tudi strogi estetki nimajo pripomb. Vsekakor bi lahko naši domiselni arhitekti kdaj šli pogledat v Gradec, da bodo ugotovili, da parket ni edina možna rešitev za kakšno novo podeželsko šolo.

Šolski sistem ne pusti nikogar skozi rešeto; če ne gre ena, gre druga šolska kombinacija. Če posvečamo na Štajerskem izgradnji novih izobraževalnih ustanov za našo mladino prav posebno pozornost, potem, predvsem zato, ker so šolske zgradbe najboljše investicije za našo bodočnost, prvi deželni glavar Krainer v predgovoru k razkaznemu prospektu deželne poklicne šole v Fierstfeldu.

Ta šola je prava popolnost. Mizarje, cevjarje in tapetnike izobražujejo teoretično in praktično, od začeta do konca. Šola ima 285 internatskih postelj, 2.660 kvadratnih metrov delavnice z vsemi sodobnimi pripravami, restavracijo, posebej pa se ponaša z moderno napravo za gretje prostora. Med učenci oziroma gojenci te šole najdemo tudi nekaj slovenskih fantov, predvsem Prekmurcev in Štajercev. Kako to, da se šola tu, moraš najprej začuden povprašati rojaka. »Doma mi pač niso omogočili, ker sem imel nezadostno in slovenski in nisem izdelal osnovne šole.« Fant je torej običal nekje v petem razredu in doma bi bil tako rekoč zaposlen, saj pa v strokovno šolo ne bi sprejeli. Našli si je mojstra na avstrijskem Štajerskem, mojster ga je prijavil v šolo, mu plačal del šolnine (glavnina pa gre tako na račun države-pokrajine) in za tri leta bo iz njega izvrsten mizar. To nam namreč zagotavlja ravnatelj šole, ki poln navdušenja govori o naših fantih.

Preden se napotimo domov, si pogledimo še potokaze. Na vseh križiščih v Gradcu beremo »Marburg«, če pa gremo proti jugu, najdemo vse več napisov v obeh jezikih. »Veste, jaz sem za kompromis: naš človek govori in piše pač Marburg, za vas človek govori in piše pač Marburg, za vsakega pa baje pa naj bo še dodatno napisano in za tujce pa naj bo še dodatno napisano Maribor, nam je odvrnil deželni glavar s karakteristično pomirljivostjo in pripravljenostjo na skupno stvar. »In tako se že dela.« Je dodal. Seveda smo njegove besede preverili in res ugotovili, da se na že izpisanih tablah pred križišči pojavljajo sveži, sicer precej rhanjši dodatki v oklepaju: »Maribor«. Na odpujno južne avto ceste pa beremo salomonsko rešitev: »Jugoslavienci.« Mnoga štajerska pota peljejo k nam. ANTON RUPNIK

Advertisement for IZKORISTITE (Use) featuring a large background image of a forest. The text is arranged in a circular pattern around the image. Key phrases include: 'daje za svoje pohištvo', 'popust velja od 1. do vključno 31. decembra 1970.', 'IZKORISTITE IZREDNO PRILožNOST', 'na podjetje za vse informacije se obračajte', 'tel. št. 79-080', 'telex 37-167', 'ep delo'. There is also a logo for 'BREST' and 'POHIŠTVO'.

Sedemnajstletna Roza Goličnik — mamica taboriščnih otrok

Iz zbornika „Slovenke v narodnoosvobodilnem boju“ — Izšel bo te dni v zavodu Borec

Leta 1957 je pričel zgodovinski oddelk CK ZKS sistematično zbirati gradivo o delu slovenskih žena v NOB. V letu 1959 so to delo prenesli na inštitut za zgodovino delavskega gibanja. Gradivo so zbirali vsepovsod, kamor je segel narodnoosvobodilni boj, tako tudi v zamejstvo. Za zbornik je bil uporabljen le majhen del vsega zbranega. Tisti, ki so gradivo zbirali in ga oblikovali, so želeli predvsem prikazati množičnost in pestrost dela slovenskih žena na vseh področjih narodnoosvobodilnega boja, nikakor pa ne samo v posebni ženski organizaciji — Slovenski protifašistični ženski zvezi. Povedati so hoteli, kaj vse so žene delale, kako so delale, kakšne ovire so morale premagovati, kašnim hudim preizkušnjam so bile izpostavljene, kako so jih prenesle in kako so ob vsem tem osebno rasle. Trudili so se dati resnično podobo vsega tega življenja in dela s svetlimi in temnimi stranmi. Gradivo je raznovrstno. Obsega arhivske dokumente, članke iz medvojnega ženskega in drugega ilegalnega tiska, med vojno nastale fotografije in povojne izjave. Uredništvu so bili podlaga arhivski dokumenti, drugo gradivo, zlasti spominsko, pa kot dopolnilo. Vse gradivo je treba jemati kot primere, kot ilustracije obsežne in pestre dejavnosti, ne pa kot sistematičen in vsestranski prikaz deleža žena v NOB v vseh pokrajinah in na vseh področjih. Gradivo je razdeljeno na 32 poglavij. Urejeno je po tematskem in kronološkem načelu. Zbornik bo prihodnji mesec zavod Borec izdal v dveh knjigah (druga je zaradi obsežnosti razdeljena na dva dela). Iz »Slovenk v narodnoosvobodilnem boju« natisujemo naslednji zapis.

Naša družina je živela v Šmihelu nad Mozirjem. Vsi, razen najmanjših otrok smo se kmalu vključili v delo za osvobodilno fronto in za partizane. Jeseni 1941 je bil pri nas ustanovljen prvi odbor OF za našo vas. Meni je bilo takrat komaj 16 let. Vsega, kar so delali starši in starejši brat Lovro, nisem vedela. Sem pa tudi jaz že opravljala kurirska pota pa šivala in plela sem ob večerih za partizane.

Poleti 1942 smo bili izdani. Junija so Nemci odpeljali očeta in brata Lovra in ju kmalu zatem v Celju ustrelili. Toda to jim še ni bilo dovolj. Kmalu potem so odpeljali tudi našo mater in nas petero otrok, starih od 4 do 16 let. Mati je morala v zloglasno koncentracijsko taborišče Auschwitz, otroci pa smo se do konca vojne potikali po raznih otroških in mladinskih taboriščih, predvsem v taboriščih Frohnleiten in Saldenburg.

delovni kolektivi

POZOR!

ALI SE ZAVEDATE, DA JE KNJIGA DEL PREMOŽENJA?

VSAKDO JE VESEL KNJIGE KOT DARILA.

Bližajoči prazniki nas obvezujejo, da obdarujemo naše osebne in poslovne prijatelje.

Založniška dejavnost ČGP DELO omogoča vsem KOLEKTIVOM pod najugodnejšimi pogoji nabavo knjig naše založbe. Na vsa naročila, večja od 5 knjig, dajemo popust 20 % od tržne cene. Vse knjige so izšle v letu 1970.

POHITITE NE ZAMUDITE ENKRATNE PRILOŽNOSTI!

ZLATO NAŠE cena 40 din	NAŠA ULICA cena 25 din	PRIZNANJE cena 30 din	ŠOLA DOBRE VOŽNJE cena 16 din	KORAKA ZNAMENJA cena 49 din
---------------------------	---------------------------	--------------------------	----------------------------------	--------------------------------

Za vaše poslovne in osebne prijatelje v drugih republikah imamo na razpolago knjige v srbskohrvatski izdaji.

ŠKOLA DOBRE VOŽNJE cena 16 din	ZLATO NAŠE cena 40 din
-----------------------------------	---------------------------

FRANC PLAZAR: DETAJL SPOMENIKA V DACHAU

sem bila tudi sama močno prestrašena, toda mnogokrat sem skrivaj spravila skorjo kruha, da sem jo lahko dala lačnemu mlaku. Sline so se mi nabirale v ustih, ko je otrok drobil kruh. Včasih sem skrivaj pobrala drobnico, ki je odpadla malemu nerednezu. Kradla sem sadje in krompir in sem ga pod pralnimi kotlom pekla praznim želodcem.

Otroci smo tudi pobirali bukov žir in vse surovo pojedli. Če smo pri delitvi hrane le zaslužili, da so bile kosti v juhi — mesa nam seveda niso privoščili — smo v gručin stegovali ročke iz zajemalki in prosili: »Meni kosti! Meni kosti! Ni je bilo namreč tako trde kosti, da je otroci ne bi s žarnim stolki in pojedli.

Hrana je bila pijača, zraven pa največkrat skrajno zanikro pripravljena in pokvarjena. Spominjam se, da smo imeli vsak po nedeljej lečo, ki je bila vsa črvena, črvi so viseli po školih, ko smo zajemali, zako smo raje kar misle jedli. Kuhali so nam tudi posušeno špinaco, v kateri je bilo vse polno lesnih drobljancev, na pa bilo redko, da smo našli v njej kar cel kravjak. Otroci s posebej za to dobro poznali te odpadke.

V Saldenburgu smo se kar spodobno spali na železnih posteljah s travnatimi žimnicami. Pred nami je bila namreč tu hiterjevska mladina. V drugih taboriščih smo spali na lesenih pogradih. Vsak otrok je imel za pokrivanje dve odeji.

Razumljivo je, da smo bili otroci tudi pogosto, prepočesto, tepeni. Če je bil vodja taborišča slabe volje, če so na primer prihajala slaba poročila s fronte, je že padalo po otrocih. Če je imel otrok raztrgane čevlje, ga je vodja z njimi tepel po glavi. Če je imel raztrgane hlače ali nogavice, se spet padal udarci. Poleti smo hodili za vrvi, ko nabirali borovnice. Manjši otroci so jih kupačk sprtali pojedli, ker so bili prestrašeni. Toda otrok, ki ni nabral nič borovnic, ni dobil večerje.

S sorodniki smo si lahko dopisovali. Seveda je vodstvo taborišča vso pošto, ki smo jo prejeli in oddali cenzuriralo. Za smrt staršev nismo izvedeli. Skrajna nam je vodja izročila mrtiške liste po rajnih starših, toda otroci so ob taki novici večkrat padli v nezavest, zato nam pozneje takih obvestil niso več dajali. Za smrt naše mame, ki je končala v Auschwitzu, prvo leto nismo zvedeli. Šele kasneje so nam sorodniki sporočili žalostno novico.

Zelo smo otroci pogrešali zdravstvene nege. Če je kdo zbolel, je bilo hudo. Spominjam se večera, ko je bilo neko dekletce na smrt bolno. Vse bledo je trepetalo in se kotalo v snogu. Toda po vsem taborišču nismo mogli dobiti niti ene tablete ali čaja zanjo. Šele pri noči Nemci sem končno dobila čaj za malo bolnico.

Najhuje je bil s ušmi in garjami. Naša voditeljica se ni hotela dosti truditi s to nevarnostjo. S skupnega sosa nam je, ne da bi ga razredčila, namazala glave, nam tesno zavezala rute in nam zabicala, da jih do jutra ne smemo smeti. Čeprav nas je koža strahovito pekla, smo se grožnji balu in ni smo sneli rot. Zjutraj pa smo imeli vse opešene glave, kot bi bile polte s krompom. Glava je bila ena sama krasta!

Otroci so tudi večkrat skušali pobegniti, čeprav niso dobro vedeli, kod in kam. Iz Frohnleitna se spominjam pobega Mlade Trpin iz okolice Ruš in pa dveh Šarbovih fantov s Pohorja. Mladci je policija privlekla nazaj, medtem ko se je Šarbovina beg posrečil. Prišla sta do očeta toda ota sta tragično končala s očetom vred v zadnjem boju 1. pohorskega partizanskega bataljona 8. januarja 1943. Njuni sestrici Anica in Jelka pa sta se po končani vojni s nami vrnili v domovino.

Seveda smo otroci morali hoditi tudi v šolo, in to v nemški šoli. Učil nas je nemški učitelj, v taborišču pa nas je učil Vinko Haločan. Tu je bilo kajpak bolj domače, ker nas je pač učil Slovenec, ki je obvladal nemščino. Toda v oni nemški šoli je bilo bolj strogo. Najprej smo otroci morali znati Hitlerjev štivljenjski.

Naslednji dan smo res odpotovali. Drugo noč smo prišli do Področja, kjer so nas sprejeli koroški partizani. Tu ni bil tak sprejem kot na Jesenicah, kjer so nam poševali slavoček, kjer je bilo vse v zastavah, kjer nas je mladina tako lepo sprejela, kjer so nam vsi tako ganljivo govorili, kjer smo vsi dobili po dolgem času pošteno večerjo, s srvinjsko mastjo zabeljeno, in kjer smo videli bel kruh, ki ga skoro že nismo več poznali.

Srečni smo bili na Jesenicah, a tudi nesrečni, ker se je transport spet zataknil. Predlagali so, da bi nas prepeljali na Bled v neko vilo, toda mi smo silihi samo domov. Na Jesenicah smo še prespali. O kakšno veselje je bilo naslednji dan, ko je vodja naše skupine napisal na vlak z belo kredo: Celje — otroci. Spravili smo se v vozove in vsi pot do Celja smo prepevali. Ko smo se vozili iz Ljubljane proti Zidanemu mostu, so nekje pri Litiji kmetje potresli hrusko in nam ponudili poln jermas sočnega sadja. Planili smo nadenj vsi veseli — ne toliko lačni kot ganjeni, saj je to bilo do mace sadje! Po potj smo odlojali posamez-

Naslednji dan smo res odpotovali. Drugo noč smo prišli do Področja, kjer so nas sprejeli koroški partizani. Tu ni bil tak sprejem kot na Jesenicah, kjer so nam poševali slavoček, kjer je bilo vse v zastavah, kjer nas je mladina tako lepo sprejela, kjer so nam vsi tako ganljivo govorili, kjer smo vsi dobili po dolgem času pošteno večerjo, s srvinjsko mastjo zabeljeno, in kjer smo videli bel kruh, ki ga skoro že nismo več poznali.

Srečni smo bili na Jesenicah, a tudi nesrečni, ker se je transport spet zataknil. Predlagali so, da bi nas prepeljali na Bled v neko vilo, toda mi smo silihi samo domov. Na Jesenicah smo še prespali. O kakšno veselje je bilo naslednji dan, ko je vodja naše skupine napisal na vlak z belo kredo: Celje — otroci. Spravili smo se v vozove in vsi pot do Celja smo prepevali. Ko smo se vozili iz Ljubljane proti Zidanemu mostu, so nekje pri Litiji kmetje potresli hrusko in nam ponudili poln jermas sočnega sadja. Planili smo nadenj vsi veseli — ne toliko lačni kot ganjeni, saj je to bilo do mace sadje! Po potj smo odlojali posamez-

nas otroke. Od vsakega se je vsa skupina prisrčno poslovila.

Moji dve sestri, brat in jaz smo se vrabili iz Celja proti Mozirju in naprej proti našemu domu v Šmihelu. Domov smo prišli okoli dvanajste ure zvečer. Vso pot smo si prepevali, nekaj veselja, nekaj menida od strahu. Ko pa smo stopili v prazno rojstno hišo, smo vsi na glas zajokali. Šele takrat, v prazni hiši, nas je najbolj bridko prešinilo spoznanje: kje je naša dobra mati, kje je naš dobri očka!

V hiši sta nas pričakala stric in brat Pavlek, ki je šel s trinajstim letom s stricem v partizane in se srečno vrnil. Kmalu sem prevzela gospodinjstvo skrbi v domači hiši.

Vse je minilo, strah in mraz in glad in mrzla tujina. Vse smo prespali in na vse tegobe bi pozabila, če bi ostali pri šivljenju oče, mama in brat Lovro. Toda nismo edina družina, ki je plačala krvavi davek za svobodo.

(Po izjavi Rose Goličnik zapisala v letu 1957 zadrž. je pok. novinarka Vera Stermecki)

Naša ulica

Narod športnikov

Slovenci so športniki! Ta trditve ni iz trte zvitja, lahko jo dokažem. Ne, ne, ne bom začel z uspehi, ki jih doživljajo nogometaši v zadnjem času, ne bom hotel briljantnih košarkarjev.

Napisal bi o povprečnem Slovencu, recimo o Doljetu.

Spominjam se, ko je bilo spomlad, ali morda še pozimi, v našem mestu svetovno erenstvo v umetnem drsanju.

Storenci, ki čisto nadržajo, so se zaljublili v ta prepleti in zdravi sport. Vsi so drsali, marsikdo pa še.

Dolje je tiste dni hodil od tivolske dvorane do doma dva dni, ker mu je drselo.

»Pa čisto blizu stanujemo,« mu je počitala žena.

»Ze, ze, a cesta je tako grozno široka,« ji je odgovril.

Pri nas drsa staro in mlado. Otroci drsajo šolske klopi, odrasli pisarniške stole, upokojenci pa klopce v parku. Najteže je upokojencem, saj komaj pridsajo do proga.

Potem je bilo svetovno prvenstvo v košarki.

Razmišljeno sem šel po cesti, stopil na prehod za pešce in hotel očrtekati ulico. Pa me je ustavil oster žvižg.

»Koraki!« je rekel miličnik, kot bi bil sodnik pod kosi.

»Kakšni koraki?«

»Trije koraki v rdeča.«

»Tri korake v rdeča ste storili in zdaj boste to plačali,« je dejal možak v modrem in odšel sem dva tisočaka.

»Pa sem vas dal v kosa,« se je miličnik prijamo nasmehnil.

Odhitel sem v službo in sedel za mlo.

Počutil sem se zelo košarkarško, saj sem prebral prispevke naših sodalcev in jih metal v kosa. Dobro mi je šlo od rok, zadeval sem v polno.

Padalstvo — to je šport za Slovence.

Ko sem šel mimo stadiona za Bežigradom, je na stidu mrgoleto vpadelceva, ki so hoteli na tekmo zastopaj. Marsikateremu se je to posrečilo.

Padalstvo pa so gojili tudi v drugonih oblikah. Padali so vno cestah, na smučičih, na izpitih.

Pri nas pravzaprav vse pada. Na zdornih so napisali »Omet pada«, na nevarnih ovinkih nad prepadi pa »Avtomobili padajo«. Napisov, ki opozarjajo na to, da »Kamenje pada«, ne bi niti omenjal.

Ob padanju pa nehote pomislim, da cene ne padajo. Pa tudi navzgor ne sliho, pozimi marsikaj zamrzne.

Najbolj pa Slovence nardušuje telovadba.

Kranjski Janesi zelo radi goje disciplino, ki se imenuje »preskok«, običajno ga trenirajo na ograjah.

Kot obvezno vajo vsi moški iz našega bloka enkrat na teden tečajo proge. To delajo na drogu pred blokom.

»Vaje na drogu,« je bolj jasni svoje počette Dolje.

Boričevi pa imajo veliko rajši bolj šensko telovadno disciplino — vaje na gredi.

Cele dneve so na tisti svoji gredici in po prekopavajo, lopatajo, grabijo, rahljajo, natlajo, likajo in gladijo.

»Vaje na gredi so najbolj zdrav sport,« pravijo.

Razen omenjenih sportov pa Slovenci vaje še druge.

Slovenec so čudovite dvupalke uteži. Le da uteži zamenjajo s težkimi mrežami, ki jih po službi vijejo domov. Nekateri so v tem zelo izurjeni.

Vsi Slovenci, ki vozijo automobile, pa so dirkači. Njihove tirke si lahko ogledate na naših cestah. O ugodnih rezultatih, ki jih dosegajo po višjeo časnikih v črno-belih rubrikah.

Slovenci tudi boksajo zelo dobro, zlasti na veseličah. Rokoborbo goje v trolefbushih in avtobushih.

Tek na kratke proge goje zjutraj, ko drse v službo. Skratka: Slovenci so športniki. Na zdravje!

EVGEN JURIC

naročilnica

PODJETJE:	
IMEN:	
NASLOV:	
MP	
PODPIS	

NAROČILNICO poslati na naslov: ČGP »DELO« Ljubljana, Titova 57

KULTURNI KOLEDAR

Gledališča

LJUBLJANA DRAMA SNG

Sobota, 28. novembra, ob 9. uri: Peter Ustinov: PHOTO FINISH (komedija). — Abonma Poklicne šole kovinarke stroke. Od nedelje, 29. novembra do točka 1. decembra ni predstav (blagajna ne posluje).

Sreda, 2. decembra, ob 19.30: William Shakespeare: MACBETH. Abonma G in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Cetrtek, 3. decembra, ob 19.30: Ivan Mrak: MIRABEAU. Abonma C in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Petek, 4. decembra, ob 15. uri: William Shakespeare: MACBETH. Abonma Dijaški 2 popoldanski.

Petek, 4. decembra, ob 19.30: Peter Ustinov: PHOTO FINISH (komedija). Abonma Petek večerni in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Sobota, 5. decembra, ob 19.30: William Shakespeare: MACBETH. Izven abonmaja. Vstopnice v prodaji od srede 2. decembra dalje.

V napovedanem sporu posebej opozarjamo na izvenabonmajsko predstavo Shakespeareove tragedije »MACBETH« v soboto 5. decembra ob 19.30, ko so na voljo vstopnice vseh vrst (tel. rezervacije na 20-712 ali 21-402).

MALA DRAMA SNG (vhod in Igralske ulice)

Cetrtek, 3. decembra, ob 20. uri: Gregor Strinjsa: ZABE ALI PRILIKA O UBOGEM IN BOGATEM LAZARJU (Babica in Evica — Kohkova). Izven abonmaja. Vstopnice v prodaji pri blagajni v Drami 2 in 3. decembra.

Petek, 4. decembra, ob 20. uri: Dušan Jovanovič: ZNAMKE, NAKAR SE EMILIJA. Izven abonmaja. Vstopnice v prodaji pri blagajni v Drami od srede 2. decembra dalje. Mladini do 18 let neprimerno.

Nedelja, 6. decembra, ob 20. uri: Gregor Strinjsa: ZABE ALI PRILIKA O UBOGEM IN BOGATEM LAZARJU (Babica in Evica — Makarovičeva). Izven abonmaja. Vstopnice v prodaji pri blagajni v Drami od srede 2. decembra dalje.

OPERA IN BALET SNG

Od sobote, 28. novembra, do točka 1. decembra — ni predstav.

Sreda, 2. decembra, ob 19.30: BALETNI VEČER SERGEJA LIFARJA: P. I. Čajkovski: ROMEO IN JULIJA, Debussy: FAVN, Lalo: SUIJA V BELEM. Abonma red K in izven. — V okviru 50-letnice slovenskega baleta. Vstopnice tudi v prodaji.

Cetrtek, 3. decembra, ob 19.30: P. I. Čajkovski: TRNULJICA. Abonma red A in izven. — V okviru 50-letnice slovenskega baleta. Celovečerni balet. Zasedba: Princesa Aurora — Lidija Sotlar, Prince Desiré — Mojmir Lasan, Dobra vila Pomlad — Vida Volpi, Zlobna vila Carabose — Stefanija Polik. Vstopnice tudi v prodaji.

Sobota, 5. decembra, ob 19.30: Asafjev: BAHCISARJASKA FONTANA. Abonma red Sobota in izven. Celovečerni balet. Zasedba: Marija — Maura Bergrin, Zarema — Vida Volpi, Gajre — Metod Jeras. — Vstopnice so tudi v prodaji.

Ponedeljek, 7. decembra, ob 15. uri: Verdi: TRUBADUR — z uvodno razlago. Zaključena predstava za Ekonomsko srednjo šolo Kranj. (Razprodano)

Prva repriza novega baletnega večera Sergeja Lifarja, z baletnimi deli: P. I. Čajkovski: ROMEO IN JULIJA, Debussy: FAVN in Lalo: SUIJA V BELEM bo v sredo, 2. decembra za abonma red K in izven. V vlogah Romea in Julije nastopita Janez Mejač in Lidija Sotlar, Favna pleše Mojmir Lasan, v Suiji v delem pa nastopijo vrsta baletnih solistov in ansambel. Prva dva dela baletnega večera dirigira Milivoj Šurbek, tretji del pa Lovro Arnič. Predstava sodi v okvir petdesetletnice slovenskega baleta. Naslednji dve baletni predstavi v tem okviru bosta še v cetrtek, 3. decembra, Trnuljica P. I. Čajkovskega, za red A in v soboto, 5. decembra, Bahčisarjaska fontana B. Asafjeva, za abonma red Sobota.

V okviru 50-letnice slovenskega baleta je na hodniku v I. nadstropju poslopja Opere baletna razstava, odprta vsak dan, razen nedelj, od 10. do 13. ure in med predstavi. Vstop je prost. Ogled razstave pripravljamo tudi solam, ki jim je za skupinski obisk na voljo vodič, če to dan poprej sporočijo vodstvu baleta v Opero, telefon 21-401.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO

Gledališka pasaja

Sobota, 28. novembra, ob 19.30: F. Drogenik: NE, ... NE! Zaključena predstava za Mestni sindikalni svet.

Sreda, 2. decembra, ob 19.30: J. Anouilh: DRAGI ANTOINE ALI ZAVOŽENA LJUBEZEN. Abonma Kolektivni S in izven. (Vstopnice tudi v prodaji)

Cetrtek, 3. decembra, ob 19.30: Labiche—Petan—Fritz: GOSPOD EVSTAHIJ IZ SISKE. (Glasbena komedija) Abonma ZS in izven. (Vstopnice tudi v prodaji)

Ob 19.30: A. Hieng: OSVAJALEC (Baltasar). Gostovanje v Kočevju. (Prodaja vstopnic eno uro pred začetkom predstave)

Petek, 4. decembra, ob 20. uri: Labiche—Petan—Fritz: GOSPOD EVSTAHIJ IZ SISKE. (Glasbena komedija) Abonma TS in izven. (Vstopnice tudi v prodaji)

Sobota, 5. decembra ob 19.30: J. Anouilh: DRAGI ANTOINE ALI ZAVOŽENA LJUBEZEN. Abonma Kolektivni C in izven. (Vstopnice tudi v prodaji)

Nedelja, 6. decembra, ob 10.30: VASA MATINEJA. ZKPO Ljubljana—Center. — Srečanje z mladimi glasbenimi talenti glasbenih šol.

Ob 19. uri: A. Hieng: OSVAJALEC. (Baltasar). Izven — madžji.

Ob 18. uri: F. Drogenik: NE, ... NE! Gostovanje v Mariboru.

Opozarjamo cenjene obiskovalce, ki si še niso ogledali drame Andreja Hienga: OSVAJALEC, da bo v nedeljo 6. decembra ob 19. uri zadnja izven predstava te uspele uprizoritve, ki je bila na letošnjem Borštnikovem srečanju v Mariboru deležna starih nagrad. V glavnih vlogah Vladimir Skrbinek, Radko Polič, Milena Zupančičeva in Maja Sugmanova.

Predprodaja vstopnic vsak dan od 10. do 12. ure in uro pred začetkom predstave.

MLADINSKO GLEDALIŠČE

Sreda, 2. decembra, ob 16. in 20. uri: Charles Dickens—Dušan Mlakar: OLIVER TWIST. Gostovanje v Velenju.

Cetrtek, 3. decembra, ob 16. uri: Danilo Gorjansk: SILNI BIC. Za osnovno šolo Blošnje, Tone Tomšič in izven.

Sobota, 5. decembra, ob 10. uri: Charles Dickens—Dušan Mlakar: OLIVER TWIST. Za osnovno šolo Boris Kidrič, Prežihov Voranc in izven.

SENTJAKOBSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 28. novembra, ob 19.30: Lope de Vega: PREBRISANA NORICA IN VITEZ CUDES. Izven.

Nedelja, 29. novembra, ob 16. uri: Görner: PEPELKA, pravljčna igra. Izven.

Ponedeljek, 30. decembra, ob 16. uri: Görner: PEPELKA, pravljčna igra. Izven.

Cetrtek, 3. decembra, ob 17. uri: Jurčič—Vozy: DESETI BRAT. Red G in izven.

Petek, 4. decembra, ob 17. uri: Finžgar: RAZVALINA ŽIVLJENJA. Red E.

Sobota, 5. decembra, ob 19.30: Finžgar: RAZVALINA ŽIVLJENJA. Red A in izven.

Nedelja, 29. novembra, ob 16. uri: Görner: PEPELKA, pravljčna igra. Izven.

V soboto, 26. novembra bo v Sentjakobskem gledališču skladnostna predstava Lope de Vegovega večera komedij Prebrisana norica in Vitez čudes, na kateri bo ansambel Sentjakobskega gledališča prejel srebrno plaketo za uprizoritev Viteza čudes na XIV. srečanju dramskih amaterskih skupin Jugoslavije na Hvaru.

V nedeljo, 29. in ponedeljek, 30. novembra pa bo gledališče obnovilo priljubljeno pravljčno igro Pepekla.

Rezervacije si pravočasno vstopnice na številki 312-900.

TRST

SLOVENSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 28. novembra, ob 21. uri: Ludvig Holberg: JEPPE S HRIBA. Premierski abonma.

Nedelja, 29. novembra, ob 16. uri: Ludvig Holberg: JEPPE S HRIBA. Abonma red B — nedeljski popoldanski.

Sreda, 2. decembra, ob 20. uri: Ludvig Holberg: JEPPE S HRIBA. Abonma Mladinski v sredo.

Cetrtek, 3. decembra, ob 20. uri: Ludvig Holberg: JEPPE S HRIBA. Abonma Mladinski v cetrtek.

Nedelja, 6. decembra, ob 16. uri: Ludvig Holberg: JEPPE S HRIBA. Abonma Okoliški.

V soboto, 28. novembra bo v Slovenskem gledališču v Trstu druga premiera sezone: komedija Ludviga Holberga Jeppe s hriba. To bo prva slovenska uprizoritev tega klasika in utemeljitelja danskega nacionalnega gledališča. Režiser predstave po prevodu S. Starejšinica in M. Verbiča je Mario Uršič, scene in kostumi so delo U. Vagaje in D. Čeja. Glasbo je napisal I. Mignozzi, songe pa prepešil M. Košuta. Naslovno vlogo oblikuje Alojz Milič, ob njem pa nastopajo še: Z. Rodoškova, S. Starejšinica, A. Pejše, L. Bogatec, I. Lukeš, S. Kobal in L. Kozolčičeva.

Cenjene obiskovalce opozarjamo, da bo premiera v soboto, 28. 11. in ne v petek kot je bilo prvotno najljubša.

Prodaja vstopnic vsak dan od 12. do 14. ure ter eno uro pred začetkom predstave pri blagajni Kulturnega doma; ob nedeljah in praznikih eno uro pred začetkom predstave. Rezervacije na tel. 734-265.

CELJE

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 28. novembra: Republiška zaključna prirediteljska BESEDA 70 v organizaciji Občinske konference ZMS Celje.

Cetrtek, 3. decembra, ob 19.30: Strindberg: GOSPODICNA JULIJA. III. mladinski abonma in izven.

Sobota, 5. decembra, ob 19.30: Strindberg: GOSPODICNA JULIJA. Sobotni abonma in izven.

Nedelja, 6. decembra, ob 11.30: Oton Zupanič: VERONIKA DESENISKA. Gostovanje v Železnji Kaplji na Koroskem.

Nedelja, 6. decembra, ob 19.30: Oton Zupanič: VERONIKA DESENISKA. — Gostovanje v Smibelu na Koroskem.

NOVA GORICA

PRIMORSKO DRAMSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 28. novembra, ob 11. uri: Kretf: BALADA O POROČNIKU IN MARJUTKI. — Elektro gospodarski solski center Nova Gorica.

Nedelja, 29. novembra, ob 17. uri: Kretf: BALADA O POROČNIKU IN MARJUTKI. — Gostovanje na Ligu.

Sobota, 5. decembra, ob 20. uri: Ustinov: ROMANOV IN JULIJA. — Gostovanje "Ajdovščini".

Nedelja, 6. decembra, ob 15. uri: Bevk: KAJN. — Gostovanje v Vipavi.

LUTHKEONI ODRI

LJUBLJANA

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Marionete, Levstikov trg 2
Sobota, 28. novembra, ob 9. uri: Vida Taufer—Lili Novy: MOJCA IN ZIVALI. — Zaključena predstava za novo osnovno šolo v ulici Pohorskega bataljona, Ljubljana.

Ob 11. uri: Vida Taufer—Lili Novy: MOJCA IN ZIVALI. — Izven.

Ob 15. uri: Jan Malik: CAROBNA VRECKA. — Izven.

Nedelja, 29. novembra, ob 17. uri: Jan Malik: CAROBNA VRECKA. — Izven.

Sobota, 5. decembra, ob 11. uri: Jan Malik: CAROBNA VRECKA. — Izven.

Ob 15. uri: Vida Taufer—Lili Novy: MOJCA IN ZIVALI. — Izven.

ROČNE LUTKE, Resljeva c. 36
Sobota, 28. novembra, ob 17. uri: H. Januszewski: TIGRCEK PETER. — Izven.

Nedelja, 29. novembra, ponedeljek, 30. novembra in torek 1. decembra — ZAPRTO!

Sreda, 2. decembra, ob 16. uri: H. Januszewski: TIGRCEK PETER. — Zaključena predstava za KE SZDL »Stara Ljubljana«.

Petek, 4. decembra, ob 17. uri: M. Machado: MALI STRAH BAV BAV. — Izven.

Sobota, 5. decembra, ob 17. uri: M. Machado: MALI STRAH BAV BAV. — Izven.

Predprodaja vstopnic za obe gledališči je vsak dan, razen nedelje in praznika,

od 8. do 12. ure na upravi gledališča, Resljeva c. 36 in pol ure pred pričetkom predstave pri blagajni gledališča.

Rezervacije vstopnic za obe gledališči so vsak dan, razen nedelje in praznika, od 8. do 13. ure, po tel. številki 312-020. Cenjene obiskovalce obveščamo, da v Marionetnem gledališču, Levstikov trg 2 in v gledališču ročnih lutk, Resljeva c. 36 v dnevi praznovanja DNEVA REPUBLIKE, v nedeljo, 29. in ponedeljek, 30. novembra, in v torek 1. decembra, ne bo predstav.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE

»JOZE PENGOV«

Ljubljana, Dravlje

Sreda, 2. decembra: Florian: TOBIJA. Gostovanje na VVZ Dunje Šturk, Ljubljana.

Cetrtek, 3. decembra: Florian: TOBIJA. Gostovanje na VVZ Dunje Šturk, Ljubljana.

Petek, 4. decembra: Florian: TOBIJA. Gostovanje na VVZ Jelka, Ljubljana.

Nedelja, 6. decembra: Feldek: FIDL FADL. Gostovanje na Zavodu za usposabljanje invalidne mladine Kamnik.

LJUBLJANA

DRUSTVO slovenskih skladateljev bo v petek, 4. decembra 1970 ob 20. uri v Moderni galeriji priredilo Večer slovenskih komornih del, ki so bila prejšnji mesec izvajana na Jugoslovanski glasbeni tribuni v Opaljši, Dela Stuhca, Baliste, Svica, Svare, Striblja, Lebiča in Petriča bodo izvajali solisti Jože Palout, Kostadin Kirič, Jože Sivic, Fedja Ruppel, Aci Bertonec, Miha Gunzsek, Igor Karlin, Boris Surbek in ansambel Slavko Osterc. Vse skladbe bodo ob tej priložnosti v Ljubljani prvič na sporedu.

FESTIVAL LJUBLJANA. — STOLNICA — sreda, 2. decembra, ob 20. uri: ORGELSKI VEČER HUBERTA BERGANTA. Na sporedu: Pachelbel, Bach, Liszt, Brahms, Reger, Škerjanc, Langlais in Heiller.

TRST

GLASBENA MATICA V TRSTU.

Prireditelj v soboto, 5. decembra ob 21. uri v Kulturnem domu v Trstu koncert Okteta »Galus« iz Ljubljane.

Ponovitev koncerta bo v nedeljo, 6. decembra ob 16. uri v Nabrežini — v dvorani PD »Igo Gruden« in ob 20. uri v klubu »Simon Gregorčič«, Corso Verdi 13.

Likovne razstave

NARODNA GALERIJA. — Stalna zbirka starejše slovenske umetnosti od sprednjega veka do impresionizma je odprta vsak dan od 10. do 18. ure, v prazničnih dneh (29., 30. XI. in 1. XII.) od 10. do 13. ure.

MESTNA GALERIJA. — V sredo 25. novembra bo v zgornjih prostorih Mestne galerije med 18. in 19. uro ogled razstave ameriškega psihedeličnega plakata. Razstava bo spremljana s psihedelično glasbo.

MODERNA GALERIJA V LJUBLJANI. — V Moderni galeriji je odprta stalna galerijska zbirka slovenskega slikarstva, kiparstva in grafike.

V okviru Ateljeja 79 je do vključno ponedeljka, 30. novembra odprta razstava Hermana Gvardjančiča in Borisa Jesiha. Galerija je odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

MALA GALERIJA V LJUBLJANI. — V mali galeriji je odprta razstava slik, ki jih razstavlja Floris OBLAK. Mala galerija je odprta vsak dan med 10. in 20 uro.

V OKVIRU 50-letnice slovenskega baleta je na hodniku v I. nadstropju poslopja Opere baletna razstava, odprta vsak dan, razen nedelj, od 10. do 13. ure in med predstavi. Vstop je prost. Ogled razstave pripravljamo tudi solam, ki jim je za skupinski obisk na voljo vodič, če to dan poprej sporočijo vodstvu baleta v Opero, telefon 21-401.

Najavljene skupine sprejemajo vsi muzeji ob vsakem času!

IDRIJA. — V slikovitem idrijskem gradu iz začetka XVI. stoletja ima sedež MESTNI MUZEJ s svojimi oddelki: tehnično zbirko rudnika živega srebra, geološko in rudniško-mineralno zbirko ter oddelke NOB s prikazom razvoja partizanske grafike in glasbe.

V muzeju je odprta nova etnografska zbirka — stalna razstava klekljanih idrijskih čipk.

Muzej je odprt vsak delavnik od 8. do 14. ure.

Partizanska tiskarna »Slovenija« na Vojskem. Za obiske v zimskem času je potrebna predhodna prijava Mestnemu muzeju v Idriju.

SVP bolnica »Franja« pri Cerknem, najboljši obiskani partizanski spomenik, je odprta za obiske vsak dan.

Muzeji

LJUBLJANA

NARODNI MUZEJ, LJUBLJANA. — Odprta so stalne arheološke zbirke in občasna razstava »Holandske-flamske in francoske reproduktivne grafike 17. in 18. stoletja«.

Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 10. do 12. ure, v sredo in petek pa tudi ob 18. do 18. ure.

V razstavišču ARKADE je odprta razstava »Zaklad s potopljenega ladje«. Razstava prikazuje predmete (tovor in dele ladjske opreme) s trgovske ladje, ki se je ob koncu 16. ali v začetku 17. stoletja potopila pri otoku Gnalčev v Pašmanskem zalivu.

Razstavišče je odprto vsak dan od 10. do 19. ure, v nedeljo pa od 10. do 13. ure. Zbirke Narodnega muzeja bodo 29. in 30. novembra ZAPRTE!

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE v Ljubljani je odprta stalna razstava o razvoju naprednega ljudskega gibanja 1918—1941 ter ljudske revolucije 1941—1945 na Slovenskem. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredo, petek, sobota, nedeljah in praznikih tudi od 15. do 18. ure. Vnaprej naročene skupine si razstavo lahko ogledajo tudi izven tega časa.

ZEMLEPIŠNJI MUZEJ v Ljubljani. Trg francoske revolucije 7/II. Ima odprto razstavo »GEOGRAFIJA SKOPJE LOKE IN NJENE OBČINE«.

Muzej je odprt vsak delavnik, razen sobote, od 9. do 13. ure, ob ponedeljkih in sredoah tudi popoldne od 17. do 19. ure. Skupinski obiski po dogovoru so možni tudi izven tega časa. V navedenem času je odprta tudi knjižnica in arhiv z dokumentacijo.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani na Trgu herojev 1

si lahko ogledate razstavo o kmečki hiši na slovenskem alpskem ozemlju. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v sredo in petek tudi popoldne od 16. do 19. ure.

Muzej v gradu PODSMREKI pri Višnji gori. — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled muzeja in zbirke slovenskega lončarstva, kamnite plastike ter ljudske umetnosti. Odprt je tudi prodajni salon z izvrstnimi predmeti domače obrti.

MULJAVA in PRAPROCE pri Grosupljem. — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičeve doma na Muljavi in spominske sobe pisatelja Louisa Adamca v Prapročah pri Grosupljem.

SLOVENSKI SOLSKI MUZEJ v Ljubljani, Poljanska cesta 28 ima odprto občasno razstavo: JEAN JACQUES BOUSSEAU, življenje in delo. Muzej je odprt ob delavnikih od 9. do 14. ure, v soboto od 9. do 12. ure. Vstopnine ni.

NOVA GORICA: Muzejska zbirka Goriskega muzeja na gradu Kromberk bo za obiskovalce ponovno odprta od 1. decembra 1970 dalje.

TOLMIN: Tolminska muzejska zbirka v Tolminu (Titov trg 3) je s svojim etnografskim, arheološkim in NOB oddelkom za obiskovalce odprta vsak dan razen sobote in nedelje od 9. do 13. ure.

VRŠNO: Muzejsko urejena rojstna hiša pesnika Simona Gregorčiča je za obiskovalce odprta vsak dan. Najbližji in najbolj dostop na Vršno (600 metrov nad morjem) je po avtomobilski cesti iz Kobarida (8 km). Ob cesti na Vršno leži cerkva sv. Lovrenca, kjer je pokopan pesnik Gregorčič.

MEDANA: Na domačiji pesnika dr. Alojza Gradnika je urejena pesnikova spominska soba. Soba je za obiskovalce odprta vsak dan. Blizu domačije leži medansko pokopališče, kjer leže posmrtni ostanki.

TRENTA: Trentarska muzejska zbirka se nahaja v prostorih bivše vojašnice na Logu, poleg hotela »Planinski oreol«. V muzeju so predstavljeni trentarske značilnosti in zanimivosti; odprto je vsak dan.

KRANJ

GORENJSKI MUZEJ V KRANJU

V Mestni hiši je na ogled stalna arheološka, kulturno-zgodovinska in umetnostno-zgodovinska zbirka. V galeriji v Mestni hiši je odprta novoletna prodajna razstava voščilnic, slik, grafik in male plastike.

V baročni stavbi v Tavcarjevi ulici 43 je v I. nadstropju odprta republiška zbirka Slovenska žena v revoluciji in razstava Spomeniki NOB. V II. nadstropju je na ogled etnografska razstava Plansarska kultura na Gorenjskem.

V Prešernovi hiši je odprt Prešernov spominski muzej, v galeriji v isti stavbi pa na ogled razstava slikarja Viljema Jakopina iz Trlica.

Galerijske in muzejske zbirke so odprte vsak dan od 10. do 12. in od 17. do 19. ure.